

Izvestje

e. kr. državne nižje gimnazije

v Ljubljani

o šolskem letu 1899./1900.

Na svetlo dal e. kr. ravnatelj

Fran Wiesthaler.

Vsebina:

- 1.) Nekaj opazk k Jurčičevemu »Tugomeru« in »Veroniki Deseniški«.
Spisal *dr. Josip Debevec.*
- 2.) Šolska poročila. Sestavil *ravnatelj.*

V Ljubljani 1900.

Založila e. kr. državna nižja gimnazija.

Natisnila Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg.

Nekaj opazk k Jurčičevemu «Tugomeru» in «Veroniki Deseniški»
ig. Veroniki Deseniški

Izvestje

c. kr. državne nižje gimnazije

v Ljubljani

o šolskem letu 1899./1900.

Na svetlo dal c. kr. ravnatelj

Fran Wiesthaler.

Vsebina.

- 1.) Nekaj opazk k Jurčičevemu «Tugomeru» in «Veroniki Deseniški».
Spisal *dr. Josip Debevec.*
- 2.) Šolska poročila. Sestavil *ravnatelj.*

V Ljubljani 1900.

Založila c. kr. državna nižja gimnazija.

Natisnila Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg.

Nekaj opazk k Jurčičevemu «Tugomeru» in «Veroniki Deseniški».

Spisal dr. Josip Debevec.

I. «Tugomer».

a) Dejanje in značaji.

Ni naš namen, pisati slovstveno-zgodovinski uvod v «Tugomera»;¹ v to svrhu bi bilo treba globlje poseči v politično in kulturno zgodovino ponemčenih polabskih Slovanov. Ker pa že imamo o prvem temeljit spis v našem slovstvu,² si hočemo ogledati drugo stran te drame, nje dejanje, zlasti pa nekatere značaje. Zdi se, da je Jurčič, dasi je v drami dejanje najvažnejša stvar,³ v «Tugomeru» obračal večjo pozornost na njega značaje nego na dejanje. To poslednje mora biti — tako je zahteval že Aristotel — enovito, kar pa v «Tugomeru» ni.⁴ Ni namreč zadosti, da se vsi dogodki le po zunanje sučeje okrog enega glavnega junaka, marveč ta mora biti tudi pravo notranje središče vseh dogodkov, ki so združeni v eno celoto.⁵ V prvih treh činih naše drame pa glavni junak ni Tugomer, ampak Gripo, ki vleče in vleče zanjke svojega zvitega načrta tako dolgo skupaj, da je Tugomer z devetin-

¹ Do sedaj se je pisalo o tej stvari še prav malo. Prvo obsirno oceno «Tugomera», za začetek prav dober poskus slovstveno-zgodovinskega uvoda v to delo, nahajamo v «Rimskem Katoliku», VIII. tečaj, Gorica 1896, v posebni «Prilogi», kjer str. 59 do 88 brezimen pisatelj govori v devetih razdelkih 1. o dosedanji sodbi gledé «Tugomera», 2. navaja «črtice iz zgodovine polabskih Slovanov», dalje obravnava 3. vsebino drame po činih, 4. snov drame, 5. dejanje, njega verjetnost, enoto (!), 6. razdelitev dejanja, t. j. scenično tehniko, 7. značaje, 8. o verzu in jeziku, 9. stališče in pomen drame.

Prej je pisal, ne da bi ga podrobneje ocenil, o «Tugomeru» Stritar v «Dunajskem Zvonu» l. 1876., str. 128, kjer pravi, «da se mu zdi drama po vsem dodelana in dovršena: misel, dejanje, beseda, vse izborna, isteklosem! Nič kritike, nič pretresovanja in pojasnjevanja, vse je jasno, vse razvidno!» Na istega letnika str. 287. je pisal Stritar: «Ker ne smemo upati, da nam bode skoraj čas pripuščal, natanko pregledati in preiskati ter potem kritično soditi to lepo tragedijo...» — in pri tem je ostalo; kar piše str. 288. (l. c.) «visoko čislan rojak», so samo jezikovne hiše, ki jih očita Jurčiču.

Bolj nadrobno se je lotil drame J. Pajk v «Zori», l. 1876., str. 143. nasl., kjer govori o značajih in dejanju in sklepa svojo sodbo z besedami: «Sploh pa je Jurčič s tem nemalim poskusom dokazal, da ima dovolj pesniških močij v sebi, tudi kakovo dovršeno tragedijo proizvesti, kakova njegov «Tugomer» ni».

A. Trstenjak «Slovensko gledališče», Ljubljana 1892, str. 81, ponavlja ob kratkem Stritarjevo sodbo: «Krasen vspeh je Jurčič dosegel s svojo tragedijo «Tugomer», ki je pravo klasično delo». — Največ zanimivih podrobnosti pa imamo od prof. Fr. Levca v «Ljubljanskem Zvonu» l. 1888, str. 418 nsl.

Slednjič piše o stvari prof. dr. Glaser v «Zgodovini slovenskega slovstva» IV. zv., str. 81: njegova sodba, kratko izražena, je ugodna, značaji so mu dobro risani, dejanje do zadnjega čina zanimivo.

² Grmanstvo in njega upliv na Slovanstvo v srednjem veku. Spisal J. V. Založila in na svetlo dala Matica Slovenska. V Ljubljani 1879.

³ Aristotel. Poetika c. 6. «Dejanje je prvo in najvažnejše, značaji šele drugo».

⁴ Prim. tudi «Rimski Katolik» n. m. str. 67 nsl.

⁵ Aristotel o. c. c. 8. «Dejanje ne postane s tem enovito, če se suče okrog ene osebe».

dvajseterimi drugimi knezi vjet; v četrtem in petem činu pa Gripo izgine s pozorišča, in zdaj šele se prične samostojno delo Tugomerovo. Tudi se ne da tajiti, da rešitev Tugomera in Bojana iz Geronovega ostroga, edinih izmej trideseterih, dočim je bila nevarnost za vse popolnoma enaka, ni verjetna;¹ zaradi te notranje neverjetnosti je vsa drama preklana v dva dela, ki ju veže le oseba Tugomerova, tako da imamo mej njima «personalno», ne pa «realno unijo».² Vendar pa nedostatki v tehniki ne škodujejo, po naših mislih, Jurčičevi drami toliko,³ kakor nedostatki v značajih. «Tugomer» in «Veronika Deseniška», obe drami sta zgodovinski; toda treba si je samo nekoliko od bliže ogledati njiju značaje, pa zapaziš, da se drami razlikujeta kot dan in noč. Značaji v «Veroniki» so individualni: tak n. pr. je bil le en Herman, en Friderik, in zato je drama res zgodovinska; značaji v Tugomeru pa so, rekli bi, tipični: Geron (in Radulf) sta zastopnika tedanje nemške politične vlade, Gripo — nemškega naselništva in ljudstva sploh, škof Hildebert zastopa mišljenje vsega nemškega duhovstva, Tugomer je uzor vseh lahkovernih, Mestislav previdnih polabskih Slovanov; a še več! Takoj, ko je «Tugomer» zagledal beli dan, je spoznala kritika, pa tudi čitajoče občinstvo, da so ti Nemci in Slovani desetega stoletja pravzaprav Nemci in Slovenci devetnajstega stoletja, in sicer ne gori na Polabskem ob Baltiškem zalivu, ampak niže doli ob Adriji. Saj je pisal Stritarju⁴ «rojak»: «Reklo se bode, da je «Tendenzstüek» (Zvon, 1876, 288). «Tugomerovi» značaji, bodisi nemški ali slovenski, imajo torej Janusov obraz: igrati morajo tudi ulogo, ki jim po njih bistvu in zgodovinskem stališču ne sodi. In to je — po naših mislih — glavna hiba drame: najprej mora pesnik zasnovati dejanje in temu primerne značaje, ideja pa se mora sama nujno iz vsega tega prikazati dušnim očem, kakor sad iz cvetja; Jurčič pa je najprej zasnoval idejo:⁵ Nemci so v boju s Slovenci brezznačajni, podli, Slovenci lakhoverni, mehki, zato povsod osleparjeni, — potem pa je iskal primernih nositeljev te ideje ter jih našel v polabskih Slovanih, in sicer mu je prišlo, kakor piše Levec (ibid.), tista leta slučajno v roke obširno delo Giesebrechtovo,⁶ ki je res «živa povest slovanskega

¹ Prim. tudi «Rimski Katolik» ibid.

² Prim. Gustav Freytag, Die Technik des Dramas. 7. Aufl. Leipzig 1894, str. 34.

³ Goethejev «Götz von Berlichingen», zgodovinska drama, ima velike nedostatke gledé na scenično tehniko, a čitatelja zanimajo viteške anekdote tako, da pozabi na druge hibe. Prim. Freytag o. c. 37 nsl. «Faustu», ki je «drzno razbil dramatsko obliko», šteje priznani nemški slovstveni kritik H. Düntzer prav to v posebno zaslugo in odliko, češ, da je ravno to znak pravega nemškega umotvora, če se žrtvuje oblika bogastvu in globokosti misli. Prim. Scherr, Allgemeine Geschichte der Literatur, Stuttgart 1887, Bd. III, str. 259 v opombi.

⁴ Prim. tudi «Rimski Katolik» n. m. str. 59.

⁵ Kako je prišel do nje, pripoveduje Levec v «Zvonu» 1888, str. 418 nsl., iz česar razvidimo, da so dogodki l. 1870., ko je zmagovitim Nemcem vzrastle tudi ošabnost in brezmejen narodni ponos, ki se je takoj začel javljati tudi v slovstvu, gnali valove tudi do naših krajev, ter da je tedaj dobil Jurčič v roke zlasti Freytagove spise «Soll und Haben», pa «Die Ahnen», ki so vsi postavljeni na čisto narodno-politično stališče, a s posebnim smotrom, udrihati po Slovanih ter jih slikati kot lenuhe, divjake in zapravljevce. Misli si je, ako Nемец, pisatelj svetovnega imena, tako sme pisati o Slovanih, zakaj bi ubog slovenski pisatelj ne smel enako o Nemcih? (Ibid.) Vrhutega je bil Jurčič tedaj kot urednik «Slovenskega Naroda» v neprestanih političnih borbah z Nemci, «katerih vrlino je spoznal predobro». Vse to je vplivalo, da je politiko prenesel v poezijo, politične boje devetnajstega stoletja v narodno-gospodarske boje desetega stoletja. Gledé G. Freytagovega romana «Soll und Haben» pa moramo omeniti, da mu je glavni smoter: pokazati, kakó je nemško ljudstvo z delom prekosilo Slovane.

⁶ Ludwig Giesebrecht, Wendische Geschichten aus den Jahren 780 bis 1182. Berlin 1843. (V treh zvezkih.)

mučeništva in nemškega nasilstva ob Labi v srednjem veku». (Levec, *ibid.*) Ondi (I. str. 142) se pripoveduje, kako so slovanski Veleti, podložniki mejnega grofa Gerona, iskali prilike, da bi se otresli nemškega jarma: neprenehoma da so požigali, morili, pustošili deželo, slednjič nameravali tudi Gerona dobiti po zvijači v roke ter ga ubiti. Geron pa je izvedel za njih naklep, jih prehitel, zvbil trideset veletskih knezov v svoj ostrog ter jih, upijanih jih pri obedu, pomoril v eni noči. Ta dogodek je bil kot nalašč prikladen za prvo polovico Jurčičeve osnove, namreč za dokaz o breznačajnosti, grozovitosti in podlosti Nemcev. A kje dobiti zgodovinsko-važnega zastopnika lahkoyernih Slovanov? Takoj na naslednji strani omenjenega Giesebrechtovega dela (str. 143 *nsl.*) je govor o Tugumiru.¹ Toda kaj piše Giesebrecht o tem slovanskem knezu? Ker je to mesto poleg zgoraj omenjenega brez dvoma najbolj vplivalo na zasnovu «Tugomera», naj sledi tu celo: «Ein Wende Tugumir, dem nach Erbrecht die herzogliche Würde (Dominus. Widuk. II. 21. «Dux Tugumir» im Necrologium des Klosters Mollenbeck) unter den Heveldern zustand, war durch die Schlacht von Lunkini² in die Gefangenschaft gerathen, doch hatte ihn König Heinrich am Leben gelassen, da die übrigen Gefangenen hingerichtet wurden. Jetzt ließ er sich durch vieles Geld und noch größere Versprechungen bewegen, seine Landsleute zu verrathen. Er entwich aus Sachsen, als geschähe es heimlich, und begab sich in die Feste Brennaburg.³ Die Hevelder erkannten ihn und nahmen ihn als ihren Herrn auf. Tugumir aber brief seinen Neffen zu sich, den einzigen Sprössling des Heveldischen Fürstengeschlechtes außer ihm, brachte diesen durch List in seine Gewalt und tödtete ihn. Darauf erfüllte er seine Zusage, indem er Burg und Land dem Könige überlieferte. Nachdem so diese eine Völkerschaft bezwungen war, unterwarfen sich alle Wendischen Nationen bis an die Oder wiederum der Zinspflicht gegen den König. (Widuk. II. 21.)» Kaj je bil torej zgodovinski Tugomer? Ubijavec svojih sorodnikov, izdajavec svojega naroda! S takim Tugomerom Jurčič seve ni mogel nič početi. Naredil je torej z njim kakor Prokrust s svojimi žrtvami: likal in likal ga je tako dolgo, da je dobil iz njega lahkovernega slovenskega kneza, ki tujcu, zlasti Nemcu, vse verjame, raje nego rodnemu bratu, in ki v dobri veri o poštenih namerah Geronovih pelje devetindvajset drugih knezov seboj v Geronov tabor, da se razgovoré o miru. — To lahkovernost pa je bilo treba vendar utemeljiti. V to svrhu je Jurčič postavil na pozorišče Gripa, nemškega naseljenca. Ta reši v oni usodepolni bitki pri Lečah (?) (Lenzen, Lunkini) l. 929. Tugomeru s svojo nevarnostjo življenje, pa že takrat ima erčež narejen v svoji glavi, s to rešitvijo pridobiti si neomejeno zaupanje Tugomerovo, na podlagi tega zaupanja pa izpeljati najveljavnejše veletske kneze na led, t. j. v nemški ostrog, da jih ondî zapró ali karsibodi. Šele enajst let pozneje⁴ (l. 940.), ko se godi dejanje naše žalogre, izvrši Gripo svoj naklep. Na tej nadi, da prej ali slej s pomočjo Tugomerovo ujame še druge prvake slovanske, sloni

¹ Tako piše Widukind II. 21.

² = Lenzen (l. 929.). Opaz. pis.

³ t. j. Branibor.

⁴ Da je res mnogo let preteklo med rešitvijo in izvršitvo naklepa, sledi iz besed Gripovih:

«Ne znate, koliko potreba let

In koliko potrpežljivosti

Nam bilo je, samó da smo dobili

Zaupnost Tugomerjo preslepljeno!»

(Tugomer, III. čin, 6. prizor.)

ves načrt Gripov, vsa osnova naše drame. In vendar, kako malo utemeljena je ta nada! Je-li Gripo že odprej poznal Tugomerovo lahkovernost? In kakó je mogel misliti, da bodo tudi drugi knezi takó lahkoverni?¹ Utegnil bi mi morda kdo ugovarjati, češ: saj je malo pred onim zgodovinskim obedom Geronovim Gripo še enkrat rešil Tugomera, in sicer to pot iz ječe; s tem je zaupnost slovenskega kneza vendar dovolj utemeljena!² Vprašam: kakó je pa Gripo mogel več let prej (l. 929.) vedeti, da bo še enkrat (t. j. l. 940.!) imel priliko, dokazati Tugomeru svoje iskreno prijateljstvo? To je bilo le slučajno. Gripovo početje ostane torej nerešena zagonetka; lahkovernost Tugomerova pa se zdi paznemu gledavcu ali bravcu — trmoglavost, in skoraj mu privošči, da pride vsled nje v tako zadrego. In kakó je potemtakem s tragiko, ni težko uvideti. Konflikt je le tedaj tragiški, če je junak po svojem značaju moral priti v nasprotje z višjo dolžnostjo; je-li Tugomer po svojem značaju moral verjeti hinavskemu Gripu? Prvi knez, od vseh spoštovan, bistroumen, pa takó — lahkovern?³ In ko nihče drugi ne zaupa naseljencu?! To je, kakor rečeno, trma, ali pa si moramo pomagati s — «slepo usodo», «fatum» nekaterih grških tragedij.

Da je Jurčič prenesel idejo narodnosti, katera odseva iz vsake vrstice, ki se zanjo boré na nemški in slovenski strani ter jo imajo o vsaki priliki na jeziku,⁴ iz druge polovice devetnajstega v prvo polovico desetega stoletja, o tem ni dvoma: takrat je bila ideja narodnosti, bodisi nemške, bodisi slovenske, še neznana stvar.⁵ Razvila se je, kakor pri drugih narodih⁶ tako

¹ Prim. tudi «Rimski Katolik» n. m. str. 68 nsl.

² «In ko se iz ujetja svojega
Težko mi je posrečilo prodrati,
Nikoli ne bi meje bil dospél,
Da Svetovit poslal ni k meni Gripa,
Skriváje za mejó tržécega,
Ki svoj živót v opasnost je postavil,
Ko meni je v pobég posodil konja
Edinega ter sam ostal na potu,
Ker so za mano drli proganjalci. — (Tugomer, II. čin, 8. prizor.)

³ Isto napako, da namreč značaj glavnega junaka ni zadosti utemeljen, očitajo nemški kritiki Goethejevemu «Egmontu»; značilna poteza tega junaka je kakor Tugomerova — lahkovernost, brezskrbnost do skrajne meje, vkljub vsem svaritvam prijateljev. G. Freytag, o. c. str. 38 sodi o umotvorni, da na odru ne more imeti uspeha, ker je dejanje slabo in značaj junakov nedostatno načrtan, in da teh hib ne zakrije srečno narisani značaj junakinje Klarice.

⁴ Prim. n. pr. čin II., prizor 9.:

«Da z nemškim mečem slavo nemškemu
Imenu širíš . . .»
«Zakaj ščedíte zdaj Slovenov ljutih,
Zaničevalcev naše svete vere,
Protivnikov imena nemškega . . .»
Odločno, brzo delo slavni Ota
Želi o tebi slišati, a skóraj,
Ostró in strógo, brez odlogov vseh,
Brez ničevih premislekov. Po nemški!»

⁵ Prim. tudi: Grmanstvo, str. 18.

⁶ Grki. strogo ločeni v tri rodove: Eolce, Dorce in Jonce, se več stoletij niso povzdignili do narodne zavesti. Da so se začeli čutiti vsi sinove enega naroda ter se nazivati Helene, je največ posledica njih živahnega naseljevanja po obalah Sredozemskega in Črnega morja. Tako so prišli v dotiko z drugimi narodi; sedaj so se zavedeli, da njih rodove družijo mnoge skupne stvari: jezik, pravljice, verstvo . . .; sedaj so začeli spoznavati, da so pravzaprav vsi eno, en grški narod. Videli so, da jih loči globok prepad od tujih narodov; te so začeli nazivati barbare, sebe pa, kakor omenjeno, s skupnim imenom: «Έλληνες. Ob začetku sedmega stoletja

tudi pri Nemcih šele vsled živalne kolonizacije koncem dvanajstega in v teku trinajstega stoletja.¹ Če torej Jurčič te ideje ni prenesel iz devetnajstega stoletja, prenesel jo je vsaj iz trinajstega v dobo svoje drame. Na vsak način je ta ideja za dobo naše drame — anahronizem.

Ta narodnostno-politični boj, ki je z njim prepojena vsa drama, zlasti pa prva dva čina, je — kakor zgoraj omenjeno — hiba, ki jemlje «Tugomeru» precej pesniške cene. Nočem se sklicevati na znani Goethejev izrek o politiški pesmi, temuč spominjam le na obče priznano resnico, da je tragediji predmet boj človeških strasti zoper stalni, nespremenljivi svetovni pravni red;² a kaj je bolj nestalnega, kakor so narodno-politični boji?³ Smoter tragedije slednjic je, kakor uči že Aristotel,⁴ da se z bojaznijo in sočutjem,

pr. Kr. je bilo naseljevanje grških rodov po večjem dovršeno, in v istem stoletju nahajamo prvič pojem «Panhelena», v Iliadi, II. 530 (v takozvanem «επατάλογος τῶν γενῶν», ki je iz sedmega stoletja), v Arhiloha odl. 52. in Hesiodovih Delih 653. Dasi po kraju daleč narazen, raztreseni po Mali Aziji, Siciliji, obrežju severne Afrike i. t. d., so se začeli sedaj približevati drug drugemu, shajati se k narodnim slavnostim in igram, ki so nastale tudi v sedmem stoletju; Delfi so postali v tem stoletju duhovna prestolnica vsega helenskega sveta. Prim. za vse to Pöhlmann, Grundriss der griechischen Geschichte, iz «Iw. Müller, Handbuch der klass. Altertumswissenschaft», III. Bd., 4. Abth., str. 39 nsl.

¹ Emil Michael, Culturzustände des deutschen Volkes während des dreizehnten Jahrhunderts. I. Freiburg im Breisgau 1897, str. 128: «Weil ferner ganz Deutschland sich an der Wanderung nach dem Osten theilhaftig hat, der Einzelne also zum erstenmal aus der Beschränkung des Stammes heraustrat, so kam zum erstenmal auch die nationale Einheit zum Bewusstsein des Volkes . . .», t. j. v trinajstem stoletju. Kot dokaz navaja (ibid.) pisatelj solnograškega letopisca, ki pri l. 1278 s ponosom govori o «naši slavni Nemčiji» — «nostra clara Germania», «natio», «principes nationis» (Mon. Germ. SS. 9, 803) so izrazi, ki kažejo, da se je bila tedaj že vzbudila zavest o narodni celokupnosti. Prvake, kneze nemškega naroda — principes nationes — loči letopisec od naroda — «natio» — o priliki, ko govori, da so nekateri knezi izdali Rudolfa Habsburškega v boju z Otokarjem Češkim, dočim je bil «narod» zvest Rudolfu.

² Prim. R. v. Gottschall, Poetik. Breslau 1882, II., pag. 195.

³ Prim. «Rimski Katolik» n. m. str. 87 nsl.: «Pesnik je filozof, ki premotriva notranje, zadnje vzroke dejanj. Glavno gibalno človeškim dejanjem pa sta duh in srce. Iz teh koplje pesnik svojo rudo ter jo potem v svojem pesniškem ognju očiščeno podaja svetu v lepi obliki . . . Politiške in diplomatske čine opisovati je naloga zgodovinarjeva.» — Sicer pa s tem nočemo reči, da bi takozvane rodoljubne drame ne spadale v poezijo, marveč le stališče naj pesnik zavzema svetovnega moralnega reda, ne pa omejene, slučajne sočasne politike. Že Eshil je spisal rodoljubno tragedijo «Πέρσας», in dejanje se godi v l. 480. pr. Kr., v dobi, ko je bila narodnostna ideja grška dosegla vrhunec moči, toda o narodnostnem boju skoro ni sledu: poraz Kserkssov slika pesnik le kot kazen božjo in svarilen izgled človeški prevzetnosti. (Prim. G. Bernhady, Grundriss der griech. Literatur. 3 Bde. Halle 1880, II., pag. 282.) Kakó nestalna je narodnostna politika, če ne pozna nobenega višjega načela, kaže n. pr. prav sijajno doba Eshilova: Perzijani, najhujši sovražniki grškega imena, so imeli v usodepolnem letu 480., ko je en del Grkov prelivljal kri za domovino, najboljše zaveznike v — Tebancih! In ne samo tedaj vidimo to narodno izdajstvo: ponavlja se, dokler je Perzija kaj veljala; zdaj se družijo z njo Atenci, zdaj Spartanci, samo da se uničujejo mej seboj doma. — Ali pa v dobi, ko se je pričel plesti krvavi bič za polabske Slovane — kje je bila narodna zavest polabskih plemen slovanskih?! Slove mej seboj niso poznali, družili so se iz samega sovraštva drug do drugega z Nemci, tako n. pr. že l. 780. Bodriči s Karolom zoper Sase in — Velete. (P. J. Šafařík, Slovanské starožitnosti. Oddíl dějepisný, v Praze 1837, II., § 43.)

Narodnostna ideja je celo tako nestalna, da časih lahko popolnoma — zaspi, in to za cela stoletja. Nemci so se je vendar v trinajstem stoletju, kakor zgoraj omenjeno, zavedali; in vendar je bilo l. 1817., ob tretji stoletnici reformacije, treba krepkega opomina, ki ga je govoril vseučiliški dijak svojim tovarišem: «. . . Es ist eine Schande für einen gebildeten Studenten nichts anderes zu sein als ein Sachse, Hesse, Franke, Schwabe, Preuße, Österreicher, Baier, Hannoveraner, Schweizer u. s. w. Möge in Zukunft diese nationale Scheidung unter uns verschwinden und seien wir ein Körper, eine deutsche Nation.» (Cf. Dr. M. Murko, Deutsche Einflüsse auf die Anfänge der böhmisches Romantik, X. Graz 1897, I. 334 nsl.)

⁴ o. c. c. 6. Prim. tudi Gottschall, l. c. 200.

ki je imamo do junaka, čistita isti čustvi v nas in se duh povzdigne iz vsakdanjosti v idealne višave. Zdi se pa, da v «Tugomeru» mora mržnja do Nemcev zamoriti vsako drugo čustvo.

Toda dovolj o dejanju drame,¹ nas zanimajo pred vsem, kakor rečeno, nekateri značajji drame, in sicer po njih kulturno-zgodovinskem pomenu: tu mislim pred vsem zastopnike Nemcev, Gripa, Gerona (in Radulfa) pa Hildeberta.

b) Gripo, nemški naseljenec.

Najvažnejšo vlogo v prvih treh činih ima brez dvojbe Gripo, «nemšk naseljenec mej Sloveni», kakor ga imenuje Jurčič. To dejstvo je J. Pajka napotilo do trditve v «Zori» (l. c.), da bi se drama prav tako lahko imenovala «Gripo». Značaj Gripov je skozi in skozi podel.² Kar stori dobrega Tugomeru, bodisi da ga reši v boju, bodisi iz ječe, vse dela iz sebičnega namena; če želi roke Grozdanine, zopet iz najpodlejšega namena («Tugomer», II. 6.); če svetuje, naj bi slovenske kneze le zaprli, a ne pomorili, govori iz njega le politični egoizem, ne pa milosrčnost. Prekanjen, zviti je pa kakor lisjak.

Gripo ni zgodovinska oseba; pesnik si jo je izmislil sam, ker jo je potreboval za svojega Tugomera. Vprašanje nastane, je-li to zgodovinsko opravičeno, da ima ta «nemški naseljenec» tako važno, skoro najvažnejšo vlogo v drami? To vprašanje se nam zdi zato opravičeno, ker je Gripo, kar se mora na prvi hip spoznati, reprezentant celega stanu — nemških kolonistov — v oni in poznejši dobi. Odgovarjajoč moramo potrditi, da je vloga Gripova povsem utemeljena in opravičena, tudi z ozirom na povestnico; zakaj, da so polabski Slovani, v desetem stoletju broječi še na milijone, danes tako popolnoma ponemčeni, da po onih širnih krajih južno od Baltiškega morja med Odro in Labo ni več čuti slovanskega glasú,³ temu ni v prvi

¹ Kot potrdilo naših besed o pglavitni hibi «Tugomera» navajamo svarilo Gottschallovo (ibid.): «Niernals darf indes der moderne Tragiker auf stoffartige Wirkungen hinarbeiten, weder auf die grellen Schauer, den glänzenden Pomp... noch auf Eindrücke und Erfolge, die aus einem Anschmiegen an Stichwörter des Tages und seiner Parteien, aus einer äußerlichen Tendenzhascherei hervorgehen.»

² Taki so vsi trije (oziroma štirje) zastopniki Nemštva v tej drami. Naj gledé tega takoj opomnim, da Aristotel in za njim drugi leposlovci ne odobravajo, če pesnik uvaja značaje s skrajnostimi, t. j. popolnoma dobre ali popolnoma slabe. Gottschall, l. c. 195.

³ V začetku tega stoletja — takó pripoveduje Hennings, Das hannoversche Wendland, 1862, pag. 44 (nav. v Jagić, Archiv für slav. Philologie, 22. Bd., S. 318) — je bilo bajé še nekaj kmetov na Hanoveranskem, ki so znali govoriti slovansko, a brez smisla, le posamezne besede. — Ko je l. 1890. zaukazala pruska vlada ljudsko štetje, se je po časopisih raznesla vest, da je na Hanoveranskem v okraju Lüchow 585 oseb naznanilo «wendisch» kot svoj materin jezik. Slovanske učenjake, ki so bili prepričani, da je ondi že koncem osemnajstega stoletja izumrl slovanski govor, je stvar zanimala, da so jo preiskovali in povpraševali, nasliko je na tem resnice; zlasti se je zanimal prof. Jagić. A zadnji snopič Archiva (l. c. pag. 319 nsl.) je upihnil poslednjo lučico nade, da bomo še kedaj slišali na onih tleh slovanski jezik iz ust domačinov. Oni «wendisch» ljudskega štetja je nastalo zaradi tega, ker je za tisti kraj to etnografski izraz. Neki hanoveranski deželni svetnik (Landrath) iz okraja Lüchow, nasproti «Wendem» čisto nepristranski, je odgovoril, od prof. Jagića posredno vprašan, z dne 27. februarija t. l. o tej zadevi to-le: on da je rojen v okraju Lüchow, ki ima kakšnih 20.000 obotritskih «Wenden» za prebivavce, a ti so popolnoma a ponemčeni; od svojih sosedov, dolenjih Sasov, se razlikujejo po ostrih obraznih potezah in nenavadno hitri govoric; sami ne vedó nič, da teče v njih žilah slovanska kri, le še iz pripovedak jim je znano, da so v prejšnjih stoletjih njih dedje govorili drugačen jezik; sedaj govore «Plattdeutsch». Iz prejšnjih časov so se ohranila semtertja, a silno redko, kakšna rodbinska imena (n. pr. Galbatz, Pardem, Kuthleik), sicer pa so tudi v tem ponemčeni. Dotičniku so natančno znane sodne listine 200 let nazaj, a nikjer ni našel sledu,

vrsti kriv nemški meč, pa tudi ne križ, ki so ga oznanjevali nemški duhovni,¹ ampak nemški — plug.² Najnovejša nemška kulturna zgodovina za trinajsto stoletje (E. Michael, o. c. 86 nsl.) naravnost trdi, da je nemško kmetijstvo v trinajstem stoletju slavilo največje slavje na polju kolonizacije. V šestem stoletju se je Nemcem že trda godila; neprenehoma so se Slovani pomikali onstran Labe in Zale dalje proti zapadu. Pričel se je boj za obstanek. Prvi se jim je uprl Karol Veliki; ustanovil je kar štiri marke zoper severne Slovane: bavarsko severno marko, turinško ob Zali, saško ob Labi in dansko ob Egdovi (Eider). Ob Karolovi smrti si dobil vzhodno mejo frankovskega cesarstva, če si potegnil premo črto od najbolj severne točke Jadranskega morja pa do izliva Labe. In kaj je pomenila ista prema črta dobrih 300 let pozneje? Tedaj pa že ni bila več vzhodna meja nemškega cesarstva, ampak tri petine vse nemške zemlje so ležale sedaj na vzhodu one črte, in le dve petini na zapadu (Michael, *ibid.*). In ves ta širni kos slovanske zemlje je postajal polagoma nemški, skoro popolnoma pa se je ponemčil v trinajstem stoletju. Michael (*ibid.*) ima to za največjo osvojitvev, kar si jih je kedaj priboril nemški narod. Isto trdi drugi novejši nemški zgodovinar, Lamprecht, *Deutsche Geschichte*, Berlin 1893, 3. Bd., pag. 349 (cit. pri Michaelu *ibid.*): «Die Großthat des deutschen Volkes im Mittelalter, vielleicht die ruhmreichste That überhaupt, welche Deutsche jemals als Volk ins Werk gesetzt haben». Mi pa moramo te besede obrniti in priznati, da je to dejstvo morda najbolj žalostno v zgodovini slovanskih narodov. Dà, imenovani nemški zgodovinar Michael (*ibid.*) stavi kolonizacijo vzhoda po Nemcih nad uspehe Rimljanov v Afriki in Galiji, ker ondi rimski orli niso mogli v tako kratkem času in tako trajno preustrojiti zemlje in prebivavcev.

Ti nemški naseljenci, ki so vsi delali po enotnem načrtu, pa so se močno razlikovali po svojem poklicu; bili so namreč trojne vrste: kmetje, menihi in trgovci.

Prvi, ki so začeli stalno obdelovati Polablanom vzeto zemljo, so bili nizozemski kmetje. Koncem enajstega in v začetku dvanajstega stoletja so velike morske povodnji podrle jezove, ki so z njimi Nizozemci dolgo časa varovali svojo blizu morja ležečo zemljo pred morskimi valovi: voda se je razlila po poljih,

da bi se bilo obravnavalo v onem okraju slovansko ali da kmetje ne bi bili umeli nemški. Da je res nepristranski sodnik, kaže karakteristika, ki jo je pridel svojemu pismu o ondotnih «Wendih»: ti da so silno marljivo in spretno ljudstvo; za največjo sramoto veljá pri njih, če kdo delati ne zna; značilno pa je posebno to, da Židje pri njih ne morejo delati kupčij: na živinske semnje, ki so vselej zelo dobro obiskani, pride na sto kupcev komaj en Žid. (*Ibid.*) — Prim. tudi Krek, *Einleitung in die slavische Literaturgeschichte*. Graz 1887, str. 334: Že v štirinajstem stoletju se v Polabiji ne more skoro več govoriti o slovanskih krajih, ker slovanski živelj v mestih ni imel več pravice, in še v samotnih vasicah in selih, kjer je za silo živilaril, so ga trpeli le neradi. Koncem osemnajstega stoletja se je ponemčil zadnji slovanski ostanek v Lüneburgu — od tedaj se mora polabščina smatrati kot izumrl jezik.

¹ Prim. Krek, o. c. str. 333.

² Isto misel poudarja tudi J. V., *Grmanstvo*, str. 17 nsl.: Tuji meč — takó razvija ondi pisatelj svoje trditve — je vzel svobodo marsikateremu narodu, n. pr. Bolgarom, Srbom, Bošnjakom, ki so hlapčevali več ko 400 let divjemu Turku, toda narodnost so si ohranili. So-li bili polabski Slovani morda takó neomikani, divjaski, kakor n. pr. rdečkožni Indijanci v Severni Ameriki, ki so skoro do malega izumrli? Iz nemških virov, ki v tem oziru gotovo ne pretiravajo hvale o Slovanih, dokazuje pisatelj, da so bili polabski Slovani omikani ter n. pr. v trgovini prekašali Nemce; ponemčenje se je torej izvršilo največ po naselnikih.

Če Šafarik (l. c.) trdi, da je vzrok propada polabskih rodov bila njih nesloga, moramo to razločevati v toliko, da je bila nesloga vzrok podjarmljenja, toda vzrok ponemčenja pa so bili nemški naselniki.

nizozemski poljedelec si je moral iskati druge domovine.¹ Drugi povod, ki je gnal Nizozemce v tujino, pa je bilo tudi pregosto prebivalstvo. A kam naj se obrnejo izselniki? Leta 1106. je prosilo šest Holandcev nadškofa Friderika bremenskega, da bi jih sprejel v svojo škofijo. Nadškof, «oče nizozemskih naselnikov»,² prošnjo z veseljem usliši ter odkáže novim priseljencem dotlej čisto neobdelan svet ob desnem bregu reke Vizare blizu Bremena; listina pogodbe, ki jo je sklenilo onih šestero Holandcev z bremenskim nadškofom, je še ohranjena.³ Ker so bili pogoji za nemške naseljence tako ugodni, se ni čuditi, da so ti skoro trumoma vreli v zvečine zapuščene⁴ kraje med Labo in Odro. Prav živo popisuje to priseljevanje Helmold v «Chron. Slav.» I. 57: Adolf Holsteinski, čegar sodobnik je bil Helmold, je namreč l. 1140. dobil Mecklenburg v svojo last ter takoj poslal glasnike v Flandrijo, Holandijo, Utreht, na Vestfalsko in v Frizlandijo, naj bi vendar vsi, ki želé zemljišč, prišli s svojimi družinami vred, on da jim bo dal široke, rodovitne kraje, kjer je rib in mesa na preostajanje, — in res je prišla velika množica naseljencev, ki so se naselili ob Travnih in Svetniškem polju noter do Plunskega jezera.⁵ Na drugem mestu piše isti Helmold: «Sedaj v dvanajstem veku pa so Slovani, ker je dal gospod našemu vojevodi in drugim knezom svojo srečo in blagoslov, povsod uničeni in razpojeni. Od morja je prišlo nebroj krepkih mož, zasedli slovanske pokrajine, zidali mesta in cerkve ter nepričakovano zelo bogateli.» (Nav. Grmanstvo . . . str. 31 nsl.) Nizozemski priseljenci so bili navajeni neprestanega boja s prirodnimi silami, ki so jih slednji celo pregnale iz domovine, njih poljedelstvo je bilo umniše nego Slovanov v Polabju: zato ni čuda, če so se ti, ker manj izobraženi⁶ poljedelci, čimdalje bolj umikali v močvirnate kraje.

¹ Prim. Grmanstvo . . . , str. 31; Michael o. c. 87.

² Prim. Michael, o. c. 88.

³ Ker je ta pogodba največje važnosti za vse poznejše nemške naseljence po slovanskem vzhodu, od Labe pa tja do Odra, po Braniborskem, Mecklenburškem, Češkem, Moravškem in Šleskem, da, celo po Ogrskem in Sedmograškem (Michael, *ibid.*) naj sledé tu nje bistvena določila: Holandcem odkazani svet se je razdelil v zemljišča (Hufen), dolga po 720 kraljevih šib, široka po 30 kraljevih šib. Od vsakega zemljišča je bilo plačevati po en vinar letnega davka. Od ovác, svinj, gosí, medú in lanú se je dajala desetina; kar je bilo žitnih pridelkov, se je dal vsak enajsti snop vrhovnemu lastniku odkazanega sveta, za vsako žrebe mesto desetine po en vinar, za vsako tele po pol vinarja. Natanko se je uredila v pogodbi tudi sodnost, duhovska in svetna (Michael, o. c. 88 nsl.). Kar je bilo pa za nove naseljence najdragocenejše: ostali so popolnoma svobodni kmetje s pravico, zapustiti zemljišče otrokom kot zakonitim dedičem. Te svobode Nemci niso dali premaganim Slovanom: ti so bili pravi sužnji na nekdanji svoji zemlji. Za nemške naseljence je veljalo ugodno «nemško pravo», za nesrečne Slovane pa trdo «slovansko pravo» ali, kakor so je Nemci zvali, «wendisches Recht». Prim. poleg Michaela (*ibid.*) Rössler E. F., *Die Stadtrechte von Brünn aus dem dreizehnten und vierzehnten Jahrhundert*, nach bisher ungedruckten Handschriften herausgegeben und erläutert. Prag 1852. C. (Nav. Michael, *ibid.*)

⁴ Da so bili ti kraji v začetku dvanajstega stoletja zvečine zapuščeni, se ne bomo čudili, ako pomislimo, da so se polabski Slovani od časov Karola Velikega sem, zlasti še za Otona I., in tudi pozneje, skoro leto za letom vojskovali z Nemci ali pa se klali med seboj. V sami bitki pri Lenčinu (l. 929.) jih je padlo, kakor poročajo letopisci, nad 100.000 mož (Grmanstvo . . . str. 14). Česar pa niso storili večni boji in mejsebojno klanje, so dognali poznejši mejni grofje, kakor Henrik Lev po Pomorju, Albrecht Medved pa po Braniborskem, odkoder je, kakor poroča Helmold, pregnal več Slovanov z zemljišč kakor katerisibodi drug knez (Grmanstvo . . . str. 39).

⁵ Ob Plunskem jezeru je bil Helmold slednjič župnik (umrl okoli l. 1180.). Streber, s. v. Helmold v: *Wetzer und Weltes Kirchenlexikon*, 5. Bd., pag. 1753. Freiburg im Breisgau 1888. — Ker so ondi tedaj še prebivali Slovani, imenujemo ga lahko slovanskega župnika.

⁶ Strinjamo se sicer s pisateljem «Grmanstva . . . », ko str. 18 nsl. dokazuje, kako krivično je, očitati nekdanjim Slovanom surovost, neizobraženost, tudi ne prerokamo, če trdi (l. c. 20),

A prišla je še druga vrsta naselnikov, ki je prve daleč prekašala v omiki in ki bi brez njih nizozemski kmetje ne bili opravili mej Slovani nič: to so bili benediktinski menihi, premonstratenci in cistercijani. V dobi strašnih zmešnjav in pravne gnolosti je položil sv. Benedikt iz Nurzije (480—543) temelje onemu svetovnopomembnemu redu, ki je imel človeštvo v nastopnih vekih duhovno preroditi.¹ Očak zapadnega menišтва, Benedikt, je bil potomec plemenite rimske rodovine (morda iz Gens Anicia?); že v zgodnji mladosti so ga starši poslali v Rim, da obiskuje ondi javne šole ter si prisvoji stanu primerno omiko.² V Rimu si je mladi Benedikt obogatil duhá z vsemi zakladi rimske omike, ki mu jih je nudilo svetovno mesto, a videč pravno

da so bili v neki dobi «skoraj prvi trgovski narod v Evropi», toda v poljedelstvu so jih nemški naseljenci, zlasti pa menihi, daleč presežali. V tem oziru bi bilo želeti več jasnosti. Učeni prof. Krek (o. c. 112 nsl.) piše sicer, da so stari Slovani poleg živinoreje jako intenzivno obdelovali tudi polje («Mit der Liebe zur Viehzucht verband sich die Liebe zum Ackerbau, die im Naturell des Slaven gelegen gewesen sein mag, aber vielleicht auch durch die Beschaffenheit des von ihm bewohnten, zur Cultivierung wie eigens geschaffenen Bodens veranlasst ward. Den Ackerbau betrieb man intensiv und rationell, wie aus den Bezeichnungen für die verschiedenen Ackerwerkzeuge und Getreidearten erhellt.») ter dokazuje to iz besed: plugъ, lemešъ, gredelъ, plazъ, ki merijo na umniše poljedelstvo, dočim besede ralo, oralo zaznamujejo «den primitiveren Haken» (l. c. 115), a po naših mislih se ne da dokazati, da bi bila beseda «plugъ» slovanskega izvira, namreč iz korena plŭ in pritikline gъ, kar bi po tej razlagi pomenjalo toliko, kakor «ladijo, ki plôve po njivi»; postanek besede bi bil, mislimo, preveč — pesniški, Miklosich je dolgo dvomil o slovanskem rodu te besede: najprej (Radices ling. slovenicae, vel. dial., Lipsiae 1845, pag. 64) je imel plugъ za izposojenko iz nemščine, pozneje je omahoval, ali naj bi ga prišteval med pristne slovanske besede (Die Fremdwörter in den slav. Sprachen, Wien 1867, S. 46), in čeprav se je na enem mestu (Vergl. Gramm., II. 280) skliceval sam na koren plŭ kot etymon te besede, vendar je nazadnje (Etymol. Wörterbuch der slav. Sprachen, Wien 1886, s. v.) kar naravnost zapisal svojo misel: «Das wort ist unbekanntem Ursprunges». «Plug plyvetъ na polê» iz ruščine mu je najbrže le ljudska etimologija. Prof. Krek meni, da je nemški «Pflug» (stvn. pfluog, srvn. pfluoc) izposojeno iz slovanske. Temu ugovarja Kluge, Etymol. Wörterbuch der deutschen Sprache, Straßburg 1889, s. v., ki trdi, da je sicer «Pflug» res čudno soroden s slovanskim «plugom», a da so si besedo Slovani izposodili od Nemcev, ti pa je tudi ne morejo zvati domačinke, marveč so jo dobili na svojih potovanjih. Jezikoslovje za trdno pripisuje torej le bolj preprosto ralo ali oralo starim Slovanom. S tem se ujemajo tudi kulturni zgodovinarji. Droysen, ki je Slovanom sicer pravičen, piše (Geschichte der preußischen Politik, I. 54): «Ne bilo bi pravično, reči, da so bili tedanji Slovani, zlasti na iztoku reke Labe, surovejši in manj nadarjeni od Germanov... Prilega se jim ribarjenje po morju in po rekah, lahno obdelovanje polja, če zadostuje motika, v tem, ko pusté težjo in trjo zemljo neobdelano, trgovstvo, za katero so po naravi zelo sposobni...» (Nav. Grmanstvo... str. 20.) Michael, o. c. 91, meni, da so Slovani s svojim lesenim ralom le malo povzdignili kmetijstvo v Polabju. Prim. tudi, kar piše Adelung, Grammatisch-kritisches Wörterbuch der hochdeutschen Mundart, Wien 1808, s. v. «Haken» (t. j. ralo): «Ein in Niedersachsen übliches Werkzeug zum Ackern, welches weit einfacher als ein Pflug ist, keine Räder hat, und sowohl von Ochsen als Pferden gezogen werden kann...» A kdo so prebivavci sedanjega Saksonskega? Že v desetem stoletju so kraje, kjer so prebivali stalno podjarmljeni polabski Slovani, Nemci začeli imenovati, ne morda «Slaven», ampak «Ostsachsen», ali pa so te Slovane zvali z ozirom na prave Saksonce — jutrovec, orientales (Thietmar von Merseburg, Pertz, III. 768, nav. Gfrörer, Papst Gregorius VII. und sein Zeitalter, I. 153). Gero, ki je bil mejni grof polabskih pokrajin, se imenuje semtertja mejni grof vzhodnih Saksov (Pertz, VI. 617, nav. Gfrörer, ibid.); nekaj časa so potem prave Sakske zvali «Niedersachsen», pomenečne Slovane mej Labo in Zalo pa «Obersachsen», v novejšem času so pa pravi Saksi docela izgubili ime svojega rodu in se imenujejo Hanoveranci, Prusi ali Brunsvigi, potomci onih Slovanov pa, ki so jih podjarmili nekdanji Saksi z ognjem in mečem, se zovejo Saksi (Gfrörer, l. c. 154).

¹ Brück, Lehrbuch der Kirchengeschichte, Mainz 1884, pag. 300. Prim. tudi Montalembert, Die Mönche des Abendlandes Bd. 2, pag. 1 sqq.

² E. Schmidt, O. S. B., v: Wetzler und Weltes Kirchenlexikon, II. Bd. s. v.

izprijenost svojih součencev¹ je nepokvarjeni mladenič na tihem pobegnil iz Rima v Subiaco, odondod pa je prišel na Montecassino, kjer je ustanovil prvo opatijo svojega reda ter sestavil redovna pravila, ki so ostala podlaga vsem poznejšim. Pokorščina in popolno uboštvo se je zahtevalo od menihov, njih opravilo čez dan pa je bilo: molitev, ročno delo in (od časov Cassiodora dalje) pečanje z vedo.² Ko se je red hitro razširil po vsem zapadu, se je zgodilo res, kar pravi Tugomer Bojanu (II. 8):

«V zapóru mojem črnorizec nemški
Ponujal mi je rimsko svojo vero,
In raznokáj še družega povedal,
Kakó so Nemci se od Rimljanov
Učili, a i zopet ti od Grkov
Ter vedno je učence zmagonosen
Bil nad učiteljem . . .»

Dolžnost gostoljubnosti se je menihom po pravilih strogo zabičevala. Vsaka opatija je morala imeti tudi vse, kar je bilo potrebno za življenje: vrtove, mlin, razne delavnice.³ Ni tukaj mesto, da bi dalje opisovali čudovito organizacijo tega reda in kaj so ti menihi od osmega do trinajstega stoletja storili za vedo (s prepisovanjem latinskih klasikov), za umetnost, zlasti stavbarstvo,⁴ z našim predmetom je v zvezi to, da so si menihi izbirali za obdelovanje močvirnate kraje, in prav v take kraje so se bili umaknili polabski Slovani pred nemškimi naselniki. V gozde, pušče in močvirja si nemški naselnik, ki je z ženo in otroki mej Slovane prišel iskat boljše domovine, ne bi bil upal slediti razdraženih sovražnikov, in tako bi se bil nemški živelj utrdil le po mestih, zunaj na kmetih pa bi se bili ohranili Slovani, razmerje, kakršno nahajamo še danes na Ogrskem, kjer nemški živelj gospoduje le v mestih.⁵ Tu pa pridejo v samotne gozde in močvirja — beli menihi, cistercijani.⁶ Prične se med njimi in poganskimi Slovani usodepoln boj za življenje in smrt, toda boj, kjer se ni vihtil meč, kjer ni tekla kri, boj, kjer je zmagala — krščanska omika, krščansko organizirano delo nad poganstvom. Toda oglejmo si ta velikanski, za Slovane kakor Nemce enako usodni boj od bližje!

Na Braniborskem, kjer se je godila po Jurčiču opevana tragedija (l. 940.), so 250 let zastonj poskušali nemški grofje, kako bi vendar enkrat upognili tilnik upornim Slovanom, a upor je tlel med narodom, in od časa

¹ E. Schmidt, l. c.

² Brück, l. c.

³ Brück, l. c.

⁴ Prim. Flis, Stavbinski slogi, Ljubljana 1885, str. 65 nsl.

⁵ Michael, o. c. 91.

⁶ Cistercijani so le posebna vrsta benediktinskega reda; ime imajo od kraja Cisteaux (Cistercium, sedaj Citeaux) na Francoskem, kjer se je ustanovil prvi samostan tega reda. Leta 1112. je vstopil v samostan Cisteaux sv. Bernard s 30 tovariši; od tistega časa se je red širil s tako čudovito hitrostjo, da je l. 1152. brojil že 343 opatij. Zaradi svojega svetega življenja so uživali cistercijani v oni dobi največje spoštovanje: povsod so jih hoteli imeti. Jakob Vitrijski, ki je pisal okoli l. 1240 svojo zgodovino zapadnega sveta, govori z največjim občudovanjem o njih: gledé njih hrane pravi, da jedo meso le v hudi bolezni, ribe, jajca, mleko, sir uživajo le izjemoma kot miloščino; bratje lajiki ne pijejo nikdar vina na pristavah vkljub najtežavnemu delu; vsi redovniki brez izjeme spe na slami kar v svoji redovni obleki; o polnoči vstajajo ter pojo v koru do jutranjega svita hvalnice Bogu. Ko se opravi sv. maša, odidejo na delo; cel dan niso niti trenutek brez opravila, a vedno strogo molče. Prim. Fehr (Kaulen), Wetzter und Welte, Kirchenlexikon III. 1884 s. v.

do časa izbruhnil s strašno silo. Po smrti Tugumira, ki je bil izdal svojo domovino Nemcem, je Geron Braniborsko pa sosednje Havelansko upravljal popolnoma kot nemško last, kot nemško mejo (marko): zidal je gradove in trdnjave, v katere so se naselili nemški vojaki,¹ da bi ohranili podjarmljene Slovane v pokorščini; zlasti pa so se iztirjavali v vsi silo davki in desetina, kajti nemške vojake je bilo treba dobro plačati. Nekateri izmed njih so dobili «lena», drugi pa plačo v denarjih.² A Nemci so bili le na videz gospodarji v deželi; zakaj ob vsaki ugodni priliki so jim Slovani pokazali, da je zemlja slovanska. Ko je n. pr. l. 983. umrl Oton II. in so to Polabljeni izvedeli, vzdignili so se kakor en mož, zapodili ali pomorili nemške gospode, požgali cerkve, kar jih je bilo dotedaj sezidanih ter uničili škofijski sedež v Braniboru.³ Letopisec Thietmar piše o tem dogodku: «Kakor jeleni so bežali Nemci pred Slovani. Kajti one je s strahom navdajala zavest krivice, ki so jo delali, te pa z besnostjo zavest sramote vsled robstva».⁴ Celo na levem bregu Labe so si v onem letu Polabci privojevali nekaj svojih nekdanjih krajev, ki so jih ohranili v svoji posesti do dvanajstega stoletja. Šele v drugi polovici dvanajstega stoletja je po hudih borbah in velikem prelivanju krvi dobil Albrecht Medved trdnjavo braniborsko v svojo oblast. Leta 1141. je namreč umrl domači knez braniborski, Pribislav; v pogodbi, ki jo je napravil malo pred smrtjo, je določil za naslednika Nemca Albrehta. Toda tako gladko ni šlo; onstran Spreve, v Kopeniku, je živel bližnji sorodnik Pribislavov, knez Jačo; ko je izvedel, da je ujec (to mu je bil namreč Pribislav) Nemcu zapustil Branibor, je sklenil, s silo mu iztrgati kneževino. Leta 1156. je Albrecht spremljal cesarja Friderika I. na Poljsko, in to priliko je porabil Jačo, prišel pred trdnjavo Branibor, kjer je bil kot posadko Albrecht pustil tudi precej Slovanov, pridobil rojake hitro zase ter si osvojil grad. Albrecht se je, dobivši o tem poročilo, urno vrnil, in pričelo se je obleganje, ki se je končalo z zmago Albrechtovo (dne 11. junija l. 1157.). Jačo sam je baje ušel čez Havelo.⁵ Odslej je bil Albrecht neomejen vladar v svoji kneževini; toda slednjič je prišel do spoznanja, da s silo ni mogoče ukrotiti upornih Slovanov, zato je malo pred smrtjo (oktobra l. 1170.) poklical cistercijane v deželo. Ti so sezidali že l. 1171. ondi svoj prvi samostan, imenovan Činna,⁶ ki je stal ob močvirju mej reko Nuto in nje dotoki. — Zlasti pa nas zanima drug samostan, ki so ga sezidali l. 1180. Južnovzhodno od Branibora se namreč še zdaj razprostira dolga vrsta jezer; v onem času je bil svet okrog njih močvirnat in pokrit s smrekami: nemška omika še ni bila stopila na tista tla, in slovanski živelj, ker oddaljen od vsake trgovske zveze, se je bil ohranil še v vsej moči. Ta svet podari braniborski mejni grof Oton I. cistercijanom iz samostana Sittichenbach pri Eislebenu; menihi res pridejo ter sezidajo na južnovzhodnem koncu onih jezer, na majhnem griču sredi močvirja, svoj

¹ Heffter, *Der Wettkampf der Deutschen und Slaven*, Hamburg-Gotha 1847, pag. 111.

² Heffter, l. c. 115.

³ Ustanovljen l. 949., prim. Gfrörer, *Gregor VII.* Bd. I, pag. 152.

⁴ Prim. Gfrörer, l. c. 159 nsl.

⁵ Heffter, o. c. 379 nsl., kjer dostavlja pisatelj še to-le: «To je bil zadnji krvavi boj za Branibor, najvažnijo trdnjavo med Labo in Odro, in ki so se zanj borili Slovani nič manj ko 235 let; sedemkrat so jo bili Nemci osvojili z orožjem v rokah, dvakrat z izdajo, a vselej zopet izgubili». Odslej ni bila nikdar več slovanska. Prvi pa jo je izdal Tugumir.

⁶ Coena s. Mariae. Mariji je bil posvečen ves red in vsak samostan posebe. Michael, o. c. 97 not.

novi samostan. Imenovali so ga Lehnin. Braniborski Slovani so zvali kraj Jelenin, zaradi jelenov, kateri so se baje ondi nahajali v veliki množini, Nemci pa so skrajšali ime v «Lehnin».¹

Toda so-li menihi ostali vedno sami sredi teh blat in gozdov? Prvo, surovo delo so opravili sami: sami so trebili gozdove, sami prvič razorali zemljo, zato prve naselbine niso bile vasi, ampak nekaki kmetijski dvorci (Ackerhöfe, Gangrien), kjer so delali redovni bratje pod nadzorstvom upravnikovim (Hofmeister). Redovnim bratom pa je pomagala na njihah tudi ostala samostanska družina in dninarji, vrhutega brez dvoma tudi prebivavci slovanskih vasi, ki so bile samostanska last.² Večidel so spremenili te slovanske vasi same v kmetijske dvorce. Sedaj šele, ko se ni bilo več bati sovražnih napadov, upali so si drugi naselniki priti za menihi. In ker je bilo treba delavcev mnogo, so povabili menihi, kakor je bilo običajno takrat, zopet Nizozemce, ki so takoj prišli v večjih trumah.³ Ko so dospeli kmetijski naselniki z rodbinami, so začeli menihi misliti na to, da bi poleg kmetijskih dvorcev uredili tudi vasi, in sicer po nemškem običaju. Michael (l. c. 96) meni, da je kmetijske naselnike vodil najbrže kakšen podjetnik⁴ (Hagemeister), kateremu je samostan dal določen kos svetá v «leno»; ta pa je svet razdelil v manjša zemljišča, ki so jih dobili naselniki v obdelovanje. Podjetniki so ohranili vedno neko višje dostojanstvo ter postali v vasi župani (Schultheißen); čast, ki so jo podedovali tudi njih otroci, dà, sčasoma so ti nemški župani postali plemiči. In kar je v onih ponemčenih krajih mej Labo in Odro nižjega plemstva, so to zvečine potomci onih prvih podjetnikov. A ne samo večjo čast je užival podjetnik, temuč tudi večje zemljišče je bilo njegov delež. Navadni kolonist je dobil namreč po eno nemško zemljo (deutsche Hufe), ki je obsegala 30 oralov, dočim je podjetnik dobil takozvano kraljevo zemljo (Königshufe), obsegajočo 60 oralov. Od obeh imenovanih zemelj se razlikuje slovanska zemlja (Hackenhufe, wendische Hufe), ki je obsegala le 15 oralov.⁵ Malo rodov, in pušča, cistercijanom podarjena, je bila cvetoča pokrajina, posejana z nemškimi vasmi.⁶

¹ Michael, l. c. 98. Prim. tudi Winter F., Die Cistercienser des nordöstlichen Deutschlands. Ein Beitrag zur Kirchen- und Culturgeschichte des deutschen Mittelalters. Gotha 1868 und 1871, 2. Th. 269., in Janauschek, Originum Cisterciensium tomus I. . . Vindobonae 1877 (nav. Michael, ibid.).

² Knezi so menihom, ki so jih poklicali v deželo, dali v last tudi neko število vasi, ki naj bi jim bile v podporo pri naselitvi. Tako n. pr. je podaril pomorjanski knez Kazimir I. 1170. samostanu Broda ob Dólenjem jezeru (Tollensee) v bližini Novega Branibora veliko število vasi. (Heffter, o. c. 384.)

³ Zdi se mi, da je bilo Polabsko v dvanajstem in trinajstem stoletju za Nizozemce in druge to, kar je v devetnajstem stoletju Evropcem sploh — Amerika. Radi uim v rodni zemlji ali ker so se nadejali, da bodo lažje živeli na tujem, zapuščali so tedaj — kakor se to godi tudi sedaj — ubožno domovino. Prim. tudi, kakó je v Severni Ameriki ob Veliki vodi in drugod, v krajih, kamor še ni bila dospela evropska omika, divjake Indijance učil poljedelstva slovanski misijonar Friderik Baraga (L. Vončina, Friderik Baraga. V Celovcu 1869.).

⁴ Nekaj podobnega nahajamo pri Notranjcih, katerih gre vsako jesen mnogo stotin v hrvatske šume delat hrastove doge i. dr.: eden, ki mu je kraj znan in je bolj vešč pisanja in računanja, je za «gospodarja», drugi so mu nekako podložni ter mu dadó tudi del svojega zaslužka.

⁵ Michael, o. c. 96 nsl.

⁶ v. Raumer, Der Cistercienserklöster Kampen am Rhein und Amelungsborn Besitzungen in der Priegnitz. Mit Urkunden. Berlin 1832, pag. 313. (Nav. Michael, o. c. 91.) Prim. tudi Meitzen A., Die Ausbreitung der Deutschen in Deutschland und ihre Besiedelung der Slawengebiete. Jena 1879, pag. 12 (nav. ibid.).

Kakor po Braniborskem tako se je ponemčevanje slovanskih stanovnikov sistematično izvrševalo tudi na Mecklenburškem, Pomorjanskem in Šleskem. Na Mecklenburškem je bil v tem oziru največjega pomena samostan doberanski. Pribislav, knez slovanskih Obodričev, je bil sprejel krščansko vero ter je še pred l. 1170. v okolici vasi Doberan, zapadno od Rostocka, sezidal prvo samostansko zidovje, v katero se je kmalu preselilo nekaj menihov iz Amelungborna. Toda Pribislavova prva ustanova ni imela sreče: čez nekaj časa so namreč nekateri obodriški knezi, ki so bili kristijani le na videz, samostan napadli, umorili 78 samostanskih prebivavcev ter poslopje porušili do tal. Toda krščanstva s tem niso zatrli: Pribislavov sin Borvin je l. 1186. znova sezidal samostan, a ne na prejšnjem mestu, temuč v Doberanih samih, tik rečice Dobre. Kmalu je začela naselbina bujno evesti; trumoma so zopet prihajali nizozemski kmetiški naselniki, in proti koncu trinajstega stoletja je bilo vse Mecklenburško naseljeno z nemškimi kolonisti. Iz doberanskega samostana se je širilo pa tudi krščanstvo v deželi.¹

V Pomorje so začeli nemški naseljenci prihajati po l. 1181., ko je namreč nemški cesar Friderik Rdečebradec v vojnem taboru pri Ljubeku (Lübeck) pomorjanskima knezoma Kazimiru in Bogislavu slovesno podelil vojvodski fevd;² nastali sta poleg drugih zlasti dve samostanski naselbini, ki sta širili omiko po vsej deželi: samostan Eldena, ki ga je ustanovil pomorski knez Jaromar I. l. 1199. — ta samostan je zlasti vplival na daljnji razvoj Rujane in nje bližnje okolice — pa samostan kolbaški (nemški Colbatz) mej Stetinom in Starim gradom (Stargard), ki ga je dal sezidati vojvoda Bogislav I. l. 1173.³

¹ Prim. Michael, o. c. 91 nsl. Tukaj je naznanjena tudi literatura o poseljevanju in ponemčevanju Mecklenburškega.

² Weber, v: Wetzer und Welte, o. c. X. (1897) s. v. str. 176. Pomorje si je bil l. 995. osvojil sosednji poljski kralj Boleslav Hrabri. Ker so Pomorci sovražili Poljake, svoje gospodarje, črtili so tudi krščanstvo, vero svojih premagavcev. Največ zaslug za pokristjanjenje Pomorjanov si je pridobil Oton, škof bamberski (1102—1139), pozneje prišet med svetnike. Bil je rojen Nemeč z Bavarskega, a zgodaj izgubivši oba roditelja je prišel na Poljsko, kjer se je hitro naučil poljskega jezika. Med Pomorci je deloval štiri leta, od l. 1124. do l. 1128. Zanimivo je, da je nekaj let pred njim neki španski misijonski škof, Bernard po imenu, prebivavcem mesta Julina (Wollin; na mestu nekdanje Vinete?) oznanjeval krščansko vero, a ker je nastopil med njimi v svojem apostolskem uboštvo, so ga Julinci zasmehovali, češ, on vendar ne more biti poslanec Gospoda vsega svetá, ker berača si ta vendar ne bo izvolil za tak posel. Oton je nato nastopil z vsem sijajem, velikim spremstvom in dragocenimi darili za pomorjanske velikaše. Ker je bil njegov nastop obnem ljudomil, si je ta blagovestnik kmalu pridobil srca premnogih Pomorjanov, tako da je n. pr. v Kamini po štiridesetdnevem bivanju ostavil 3600 kristijanov, v Julinu pa je v dveh mesecih krstil 22.000 ljudi. Za kulturno stanje onih Slovanov jako važne so pripombe v Otovem življenju, da je n. pr. v Kamini prepevedal mnogoženstvo in pa ubijanje novorojenih deklic, v Stetinu pa da je porušil pogansko svetišče ter iz njega vzel seboj kip malika Triglava, ki ga je kesneje poslal v Rim kot trofejo. V Guckovem (Gützkow) je plemenitaš Mičislav, ginjen po Otonovih govorih, podaril svobodo vsem ujetnikom, katere je imel zaprte, ker so mu bili dolžni. Na otok Rujano, kjer je poganstvo še krepko cvetelo, je Oton sicer nameraval potovati, a svoje namere ni izvršil, ker ga je cesar Lotar II. poklical radi nujnih zadev nazaj v Bamberg. Prim. Weber, v: Wetzer und Welte, Kirchenlexikon IX. (1895) s. v.

³ V ustanovni listini pravi Bogislav: «Poklicali smo redovnike iz najrazličnejših dežel ter jih presadili kot trte cerkve Kristove na razne kraje naše dežele... Ako ne moremo svojega dela ponuditi obličju Gospodovemu, pa hočemo biti vsaj brst, ki nosi nebeške vinske trte z grozđjem». Cit. v: Winter, o. c. 1, 135 (nav. Michael, o. c. 96). Da se je v dvanajstem in trinajstem stoletju ustanovilo in bogato obdarilo toliko samostanov po Pomorju in na Rujani, si razlaga C. J. Fuchs (Der Untergang des Bauernstandes und das Aufkommen der Grundherrschaft. Nach archivalischen Quellen aus Neu-Vorpommern und Rügen. Abhandlungen aus dem staatswissenschaftlichen Seminar zu Straßburg i. E., herausgegeben von G. F. Knapp. Heft 6. Straßburg 1888. Str. 14, nav. Michael, *ibid.*) otdod, ker so imeli danski in nemški kapelanje, odkar se je utrdilo krščanstvo v onih krajih, velik vpliv na dvorih slovanskih knezov.

V Šleziji je bil središče nemških naseljencev cistercijski samostan Lubuš (Leubus, monasterium Lubense), ustanovljen l. 1175.¹ Kakó žalosten je bil položaj šleskih Slovanov dotistihmal, popisuje menih lubuškega samostana, izza začetka štirinajstega stoletja: Ko so dospeli menihi v deželo, so jo našli na mnogih krajih neobdelano, daleč naokoli pokrito z gozdovi. Poljsko ljudstvo je bilo vsled nedelavnosti obubožalo. Z lesenim oralom, ki sta je vlekla vola ali kravi, so le lahko razrahljali pesek. Mest ni bilo. Pod kakšnim gradom ali pri kakšni kapeli so bili sejmi. Ljudje niso imeli ne soli, ne železa, ne kovine, ne obutala; vsa druga obleka je bila siromašna. Najbolj so se pečali s' pašo.² Razen tega je domače slovansko pravo obteževalo slovanskega kmeta z mnogobrojnimi tlakami, tako da je živel pravzaprav le za svojega gospoda, brez veselja do dela in življenja.³ Za menihi lubuškiimi so prišli nemški kmetje, ki so uživali po nemškem pravu veliko svobodo, to pa je posredno ugodno vplivalo tudi na razmerje slovanskega seljaka do njegovega gospoda. — V trinajstem veku se je Šlezija popolnoma napolnila z nemškimi mesti, in proti koncu istega stoletja je bila za Slovanstvo izgubljena.⁴

Če je po eni strani popolnoma dognana stvar, da so polabske Slované in njih najbližje sosede ponemčili nemški menihi in nemški kmetiški naselniki, moramo pa po drugi strani resnici na ljubo priznati, da se je to ponemčevanje godilo brez nasilstva, čisto mirnim potem. «Nemški naselniki (v Šleziji) si zemlje niso osvojili v vojski z mečem, temveč poklicani so jo zasedli, s plugom in brano kot kmetje, z vretenom, statvami in drugim orodjem kot meščanje, in sploh s svobodnimi združitvami in uredbami. Domačinov niso zatirali, niso jih izganjali, niti jih smatrali, kakor Saksonci, za nepoštene, temveč privzemali so jih, kolikor se je dalo, k skupni svobodi nemškega prava in njega dobrot. Obe tako različni ljudstvi sta se na mnogih krajih dežele zrastle tudi po mejsebojnih ženitbah. Toda otroci so že postali Nemci.»⁵ — Cistercijani niso zatirali slovanskega jezika: opat Livin iz eldenskega samostana si je od kneza Jaromara I. izprosil pravico, da sme za nove samostanske priseljence, ki so bili Slovani, Danci in Nemci, ustanoviti nove župnije ter jim odkazati blizu cerkve bivališča, kjer naj bi bili ločeni po jeziku, da morejo tako čisto v miru ohraniti jezik, pravo in običaje svoje domovine.⁶ — Ker so bili samostanski priseljenci prosti vsakaterih davkov in robot gledé na svetne gospode, ni čuda, če so tudi premnogi slovanski domačini s Pomorja, Braniborskega, iz Lužice in s Poljskega zapustili staro svojo gospodo ter šli med samostanske podanike.

Prvima dvema vrstama nemških naselnicov, kmetom in menihom, se je pridruževala tretja vrsta: trgovci. Ker je slovanska trgovina vsled večnih bojev in porazov prenehala, prevzel je ta posel nemški trgovec. To vrsto *κατ' ἐξοχήν* nam slika Jurčić v Gripu.⁷

Vloga Gripova v «Tugomeru» spominja po svojem kulturno-zgodovinskem pomenu res na najslavnejše dejstvo nemškega naroda, Slovana pa mora izguba

¹ Prim. Grmanstvo . . . str. 32.

² Monumenta Lubensia, izd. W. Wattenbach (Breslau 1861) 15. (Nav. Michael, o. c. 100.)

³ Michael, o. c. 100.

⁴ Grmanstvo . . . ibid.

⁵ G. A. Stenzel, Geschichte Schlesiens. Breslau 1853. I. Th., pag. 204.

⁶ Michael, o. c. 95.

⁷ Prim. živahni popis tedanjega trgovca v «Grmanstvu . . .» str. 32.

tako mnogoštevilne, tako krepke¹ veje slovanskega debela napolnjevat² z žalostjo; ko bi se vsaj pri tem ne pozabilo, da Gripo ni mrtev, da zopet živi, Gripo redivivus!³

c) Geron, frankovsko-nemški knez polabske krajine.

Drugi zastopnik Nemcev v «Tugomeru» je Geron. Ta edini je prava zgodovinska oseba v drami, risan tako, kakor nam ga slika nepristranska zgodovina; zato o njem le par besed!

Geron je bil prvi mejni vojvoda — marchio dux,⁴ Markherzog — Nove Saksonije, t. j. vsega onega sveta vzhodno od vojvodine Altsachsen, kar ga je nemški meč za Otona I. ugrabil polabskim Slovanom. Naslov «mejni vojvoda» kaže, da so bili njemu podrejeni mejni grofje, prav takó, kakor so v stari Nemčiji nad grofi stali vojvode. Geron je dobro izvrševal politiko Otona I. proti Slovanom: kakor je bil Oton, sicer resen in iskren vladar,⁵ do Slovanov neusmiljen, brez srea, imajoč jih le za sužnje, ki so brezpravni,⁶ tako tudi Geron: dočim se mu zdi največja škoda, izgubiti enega samega Nemca, in bodi ta samo hlapec, in Nemcu dane besede ne bi hotel prelomiti po nobeni ceni (Tugomer, III. 5), se mu slovanske krvi ne zdi škoda, in če so tudi najboljši možje, in Slovanom dano besedo prelomiti, snesti, to mu ne dela težke vesti. Trde so sicer besede, ki jih polaga Jurčič Geronu na jezik, da nemštvo

«... z méčem, ognjem, ako ni drugače,
Brez milosrdja, brez vesti otroče,
Pravico položivši v moč in silo,
Razpróstre dolga krila po slovenstvu...» (V. 9)

¹ Nemški letopisec Widukind občuduje ljubezen do svobode, hrabrost in utrjenost obodriških Slovanov: «Illi vero nihilominus bellum quam pacem elegerunt, omnem miseriam carae libertati postponentes. Est namque huiuscemodi genus hominum durum et laboris patiens, victu levissimo assuetum, et quod nostris gravi oneri esse solet, Slavi pro quadam voluptate ducunt.» Pertz, script. Germ., III. 444.

² Prim. Prof. dr. Max Sering, Die innere Colonisation im östlichen Deutschland, Leipzig 1893, kjer govori pisatelj, da se je nemška vlada v zadnjem času lotila, da prepreči socialno bedo mej kmetiškimi stanom, naseljevanja, in pripoveduje, kako to uspeva na Pomorskem str. 153 do 199, na Poznanjskem str. 200 nsl.

³ Prvič se mu daje ta naslov v listini z dne 9. velikega travna l. 946., ko namreč cesar Oton I. ustanavlja škofijo Havelberg. Prim. Böhmer, Regest., št. 136. (nav. Gfrörer, o. c. 151).

⁴ Fr. Valla, Poviest srednjega veka. Drugi dio, str. 135.

⁵ Precej, ko je nastopil vlado, že l. 937. je z listino z dne 13. septembra podaril nunskemu samostanu v Quedlinburgu 30 slovanskih družin. Osem dni pozneje, dne 21. septembra i. l., je podaril samostanu sv. Mavricija v Magdeburgu tri družine «liten» in 15 družin Slovanov; malo pozneje zopet veliko število družin «liten» in Slovanov samostanu v Germersleбену. Če pravimo «liten», moramo omeniti, da so tedaj razlikovali tri stopinje suženjstva: prvič so bili «liti», ki so imeli še nekatere pravice; drugič sužnji, servi, brez nobene svobode; tretjič pa Slovani, Slaven, kar so Nemci izgovarjali Sclaven, in to jim je pomenilo najhujšo stopinjo suženjstva, ker Slovani so se smatrali za sužnje že po rojstvu, tako da je to ime ostalo še sedaj v naznanovanju nesvobodnih ljudi skoro v vseh modernih jezikih. Prim. Gfrörer, o. c. 156; Heffter, o. c. 111. — Svojo grozovitost do Slovanov je pokazal Oton I. še o drugi priliki. Ko so se bili l. 955., v istem letu, ko je imel cesar opraviti tudi z Mažari, znova uprli Polabljeni, je hitel Oton po zmagi nad Ogri proti Slovanom, dne 16. oktobra i. l. prodril v njih tabor ter uničil njih vojno. Voditelja Slovanov, Stojnefa, je ubil v dvoboju neki nemški vitez. A drugo jutro so zmagovavci vrgli glavo Stojnefovo na bojišče ter jo obdali še s sedemdesetimi drugimi odrezanimi glavami. V ta krog pa so postavili enega izmed Stojnefovih svetovaveev, ko so mu prej izdrli jezik in oči, da je tako umrl v silnih bolečinah. Tako poroča Widukind, Pertz, III. 461.

toda zgodovina potrjuje, da je Geron res tako delal: zavrtni umor devetindvajseterice slovenskih knezov je temu neovržen dokaz. A čuditi se moramo, kakšne predsodke je morala ona doba imeti zoper Slované, če celo Widukind, menih, ki poroča o Geronovem zločinu,¹ nima besedice graje za ta verolomni, grozoviti čin mejnega vojvode, ki je z njim ob tla teptal tudi obeno mejnarodno pravo; nasprotno, še hvali Geron kot moža mnogih lepih lastnosti, večšega bojevanja, zvedenega državnika, vstrajnega, kadar treba kaj pridobiti, moža bolj dejanja nego besede, radodarnega, in kar je letopiseu najbolj všeč: da je bil vnet za čast božjo.² Tudi neznani nadaljevavec kronike Reginonove, Geronov sodobnik in najbrže menih istega samostana, poje samo hvalo Geronu, ko piše ad a. 965.: «Gero, marchionum nostri temporis optimus et praecipuus, obiit.»³ Gotovo, ako bi bila stvar taka, kakor jo slikata ta dva letopisca, bi bila karakteristika Jurčičeva v «Tugomeru» krivična; toda dobé se tudi med Nemei pravični zgodovinarji, ki s prav krepkimi besedami označujejo krivice, storjene Slovanom v onej dobi, zlasti po Geronu. Tako zlasti Gfrörer (o. e. I. 157.), ki grajajoč trdo kožo Widukindovo glede pravičnosti do Slovanov, trdi kar naravnost: «Gero war für die Slaven das verkörperte böse Geschick, ein Würgengel.» Vkljub drugačni sodbi vrstnikov Geronovih imajo torej slovanski zgodovinarji,⁴ ima tudi Jurčič popolnoma prav, ako slika tega moža kot pravega krvoločneža glede Slovanov. — Radulf, «doglavnik» Geronov, nima natančnije izražena značaja, razen da se v vsem strinja s svojim gospodom.

d) Hildebert, biskup iz Moguncije.

Dasi sta Gripo in Geron glede Slovanov skrajno zlobna značaja, a v ozadju, čeprav se to komaj zapazi, se vidi vendarle nekaj dobrega: na Gripu je neka vrlina to, da je tako lisičje zviti, Geron pa pokaže v zadnjem prizoru, ko mrtvemu Tugomeru ne odreka junaštva⁵ ter ima skoro sočutje z žalujočo kneginjo Vrzo, celo plemenitost srcá. A drugače Hildebert! Ogleduj si njegov značaj od kateresibodi strani, dobrega, kamoli plemenitega, ne najdeš niti trohice. Njegove osebne lastnosti so takó podle, da zasluži mož

¹ Pertz, III. 444: «Barbari (t. j. Slovani) autem labore nostro elati nusquam ab incendio, caede ac depopulatione vacabant, Geronemque, quem ibi rex praefecerat, cum dolo perimere cogitant. Ipse dolum dolo praecoccupans, convivio claro delibutos ac vino sepultos ad triginta fere principum (sic!) barbarorum una nocte extinxit.»

² Pertz, III. 461: «Erant quippe in Gerone multae artes bonae, bellandi peritia, in rebus civilibus bona consilia, satis eloquentiae, multum scientiae, et qui prudentiam suam opere ostenderet quam ore; in adquirendo strenuitas, in dando largitas, et quod optimum est, ad cultum divinum bonum studium.»

³ Pertz, I. 628.

⁴ Prim. Valla, l. c. 137: «Gero... to je bio čovjek hrabre desnice, bistra uma i željezne volje, uz to lukav i bezobziran i bezdušan. Nemci ga slave kao junaka nada sve junake, a Slaveni ga drže za najgorega čovjeka na svijetu i svoga najokrutnijega zatora. Njemu, krvoloku, kao da je bio jedini cilj na svijetu, mrziti Slavene i uništiti jih, a da k njemu dodje, nije mnogo birao sredstva, i najgora su mu bila dobra.»

«... Leži brezdúh, po zemlji dolgo-stógnen,
Junáski knez slovenskega naróda,
Kj v boji bridko bode ga pogrešal.»

«Ta mož je mej Sloveni bil edini,
Katerega se bati smel je Nемец...» (V. 9.)

vse naše zaničevanje: dasi biva v bojnem taboru Geronovem, pa mu je največ do izvrstnega spanja (I. 9.), in dočim v III. činu najprej oblastno govori, da slovenske kneze treba pomoriti, strahopetno beži, ko zasliši žvenket orožja, češ, da je opasno ondi stati (III. 7.). A še ostudniši, če mogoče, so njegove lastnosti, ki jih kaže kot cerkveni dostojanstvenik, kot «biskup». Kot namestnik Kristov na zemlji bi moral iskati izgubljenih ovčie, a on meni, da je treba n. pr. slovanske kneze umoriti, ker so «pogani, neverniki, Slovenci vrhutega!» (III. 6.). «Slovenci treba ni na zemlji božji!» «Uničiti! Čim prej, tem bolje!» (I. 9.), to je njegovo načelo gledé Slovanov. Dočim bi po Gripovih mislih bilo dosti, ujete slovanske kneze zapreti, je Hildebert odločno za to, da se jim vzemó «glave s teles» (III. 5.). Torej čisto brez srca, hušji kot divja zver! «Samo meč naj vero oznanjuje» (I. 9.). Vzor mu je Karol Veliki, ki je pri Verdenu v enem dnevu poklal 4500 saških nevernikov, razen tega pa brez števila Slovanov ob Dravi, Savi, noter do Ilirika, in pa Langobarde, ki so bili uporni papežu. «A cerkev ga zato proklela ni, mej blaženike rajske ga je dela.»¹ (III. 6.) Kadar mož izgovori besedo «cerkev» ali «Bog», vselej je to grozna ironija ali pa blasfemija, kakor n. pr. ko izve, da so slovanski knezi umorjeni, pa slovesno vsklikne:

«Storjeno li? — Bogu v višavi hvala!» (III. 9.).

Ta nestvor je torej zastopnik nemške duhovščine in drami, zastopnik katoliške cerkve, v kolikor so jo reprezentirali tedaj nemški škofje. A je-li mogoče, da bi bil tak človek nosil škofovsko mitro? Seve, če to trdi nepristranska zgodovina, potem molčimo, toda zdi se, da je ta škof zopet, kakor Gripo, tip za cel stan, a zgodovinsko manj utemeljen. Resnično je sicer, da je bil mogunški nadškof v l. 940., ko se vrši naša drama, še metropolit braniborske vladikovine, ustanovljene, kakor omenjeno, l. 949.;² res je tudi, da je bil v tistem času neki Hildebert mogunški nadškof (od l. 927. do 937.);³ toda o njegovem mišljenju in delovanju molčé viri, vsaj kolikor so meni znani. Ta značaj torej ni individualen, ampak splošen: predstavljal naj bi mišljenje nemških škofov v oni dobi do Slovanov.

Da bomo stvar sodili pravičnije, oglejmo si dva, tri predsodke, ki bi utegnili ovirati jasen pogled. Najprej vprašamo: Ali bi bilo dobro za polabske Slovane, da se niso upirali krščanski veri skozi štiri stoletja? Slovanski knez Gotšalk — z nemškim imenom, a pravi rojak obodriških Slovanov, sin kneza Pribigneva — je videl v tujini, zlasti med krščanskimi Danci, lepe sadove krščanske omike ter je sklenil z vsemi močmi tudi med svojimi rojaki Bodriči podpirati krščanske blagovestnike (l. 1044.). Jako lepo popisuje to Gotšalkovo razmišljanje dr. T. Maretić v svojem delu «Slaveni u davnini», Zagreb 1889

¹ Prim. o tem Brück, o. c. 254. Dne 29. decembra l. 1165. je dal cesar Friderik Rdečebredec po nadškofu Rajnaldju Kolonjskem in škofu Aleksandru iz Lütticha odkopati ostanke Karolove. Pri tej priliki je dal isti cesar čitati kanonizacijsko listino, s katero je tedanji protipapež Paschalis III. proglasil Karola za svetnika; s pravim papežem sprti cesar je s tem hotel ljudstvu pokazati, da hodi on po istih potih kakor veliki ustanovitelj rimsko-nemškega cesarstva. Cerkev pa te kanonizacije ni nikoli potrdila za vse škofije, ampak je le dovolila, da se v Ahenu časti kot «beatus». Prim. o tem Weber, v: Wetzer und Weltes Kirchenlexikon, o. c. VII. (1891) s. v. Daljnja literatura je naznanjena ravnatom.

² Leta 968. je postal nadškof magdeburški metropolit nad vsemi škofijami, kar jih je bilo onstran Labe, ustanovljenih za spreobračanje Slovanov.

³ Gl. članek Mainz, v: Wetzer und Weltes Kirchenlexikon, 1893. 8. Bd., pag. 516. Ker se godi dejanje naše drame l. 940., se Hildebert, ki je umrl l. 937., v resnici ni mogel udeležiti grozovitega klanja slovanskih knezov, temuč kvečjemu njegov naslednik Friderik (937—954).

(izd. Mat. Hrvatska), str. 181: «Premišljajući o golemijem razlikama između kršćanstva i neznaboštva napokon se uvjери, da je kršćanstvo svakako mnogo bolje od neznaboštva. Vidio je, kako su već svi znatniji evropski narodi kršteni i kako im je kršćanstvo doneslo mnogo i mnogo dobra, samo njegov narod još jednako stoji u okorjelu neznaboštву; za to se ne može dokopati ni do kakve prosvjete, već mora propadati u neznanju i varvarstvu. Vidio je, kako drugi kršćanski narodi gledaju na polapske Slavene kao na kakvo čudo i s preziranjem. Sve bi to prestalo, kada bi se polapski Slaveni krstili, ali krstili, kako treba, i tijekom se uhvatili u kolo ostalih naroda.»¹ Tem besedam se pač ne da mnogo ugovarjati. Pomislimo le: da so jeli slovanski mladeniči vstopati v cistercijske samostane, zgrajene na polabskih tleh, mar se ne bi bile stvari drugače zasukale? Tako pa so bili vkljub svoji marljivosti² proti izborni organizaciji redovnikov in nemških naselnikov brez moči. Njih široka demokracija jim je bila tudi le v pogubo. — Ali pa morda velja drugi morebitni predsodek, češ: slovanski nravi se splohi kršćanstvo ne prilaga?³ Na ta predsodek odgovarjamo kratko zopet z Maretićem (o. c. 176): «U njihovoj slavenskoj čudi ne treba tražiti uzroka (namreč upiranje proti kršćanstvu), jer nas istorija uči, da su svi drugi Slaveni lako primali novu vjeru.»

Zakaj torej ravno polabski Slovani niso marali za kršćansko vero? Vzroka sta zlasti dva, ki jih hočemo prav ob kratkem navesti: prvi je ta, da so tem Slovanom prvi začeli oznanjevati kršćansko vero — ne svečeniki — ampak grozoviti mejni grofje à la Geron. Tem pa ni bilo za kršćanstvo toliko, kolikor za nove dohodke. Saj je moral Oton I. v listini, s katero je ustanovil magdeburško metropolo, ostro zabičiti mejnim grofom, naj ne gledajo pri ustanavljanju Magdeburgu podrejenih škofijskih stolice v Zici (Zeitz), Merseburgu in Mišnem samo na svoje žepe. «Vi, moji mejni grofje Wigbert, Wigger in Günther, glejte, da ne bodete novih treh stolice prikrajševali ter jih po beraško ali kmetiško opremili.»⁴ Ti mejni grofje s svojimi vednimi zahtevami davkov in tlake so morali Polabljanom pač za zmirom pristuditi kršćanstvo.⁵ — Drugi vzrok, zakaj Polabljanii niso hoteli sprejeti kršćanstva,

¹ Leta 1044. se je Gotšalk vrnil v svojo domovino; Bodriči so ga z veseljem sprejeli, čeprav so vedeli, da je kristjan. S pomočjo bremenskega nadškofa Adalberta je začel delovati za kršćansko vero; ta se je začela razcvitati, toda l. 1066. poganski rojaki provzročé silen upor, mej katerim ubijejo Gotšalka, divje koljejo kršćanske svečenike ter poderó nova svetišča. Noter do Hamburga so plenili in požigali. Prim. Maretić, o. c. 182.

² «V mejnih pokrajinah so bili Nemci gospodje in lastniki, Slovani pa delavci, obrtniki in kmetje.» Gfrörer, o. c. I. Bd. 160.

³ Tako trdijo v najnovejšem času nekateri o Nemcih, da se je značaj nemškega naroda s pokristijanjem popačil.

⁴ Partz, leg. II. 561.

⁵ Kar pravi Gregorič o pokristijanjevanju polabskih Slovanov v pesmi «Blagovestnikom» (Poezije, II. V Ljubljani 1888, str. 120):

«Čuj, bojni rog,
Konj rezgetanje,
Hrumenje silnih čet
In jekel žvenketanje —
Oh, to je boja bog!
•O ne, se spremstvom množnih vrst
Slovanom nesemo le krst!»
In prišli so, krstiti jih želéc,
V levici križ, a v desni meč!

pa so bili nemški duhovniki, ki so prihajali v one kraje oznanjevat sv. vero. Med vsemi ni bilo nobenega pravega apostola. Pretresljivo je, kako to nesrečo izraža Gfrörer (o. c. 157): «Sonst kann jedes katholische Volk einen Apostel aufweisen: zu den salischen Franken kam der hl. Remigius, zu den Friesen Willibrord, zu den Oberdeutschen der hl. Bonifacius, zu den Westfalen Liudger, zu den Preußen der hl. Bruno, zu den Polen der hl. Adalbert als Engel des Friedens. Aber den Elbeslaven ist keiner zutheil geworden.» O enem samem možu poroča letopisec Thietmar iz Merzeburga,¹ da si je mnogo prizadeval za spreobrnjenje Polabljanov, to je bil Bozo, prvi škof merzeburški, ki je, kakor piše isti kronist, svoje pridige pisal v slovanskem jeziku, da bi tem lažje podučeval svoje ovčice; toda slabo se mu je godilo: dočim je učil novokrščene Slovane, naj izgovarjajo «kyrie eleison», so se norčevali ter ponavljali za njim «ukrivolsa», kar si Thietmar tolmači, da pomeni: olša (jelša) je v grmovju.² Kar je bilo ostalih oznanjevalcev vere Kristove mej polabskimi Slovani, so si zaprli pot do src, ki jim že kot tujcem, prišedšim iz dežele zatiravcev in nevesčim slovanskega jezika, niso bila na stežaj odprta, zlasti z eno grdo lastnostjo, ki jo odločno grajajo boljši možje one dobe, z lakomnostjo.³ Popolnoma se strinjamo s prof. Krekom, če trdi (o. c. 415), da je ta lakomnost ključ za umevanje obnašanja onih zloglasnih treh škofov proti sv. Metodu; šlo jim je za gmotni dobiček, zato so se tako krčevito držali svojih starih «pravc». A če pravi Glaser, Zgod. slov. slovstva IV., str. 81, o Hildebertu: «Hilbert je bil škof, kakor jih znamo iz Metodijevih časov, in to je dovolj» — se nam to ne zdi dovolj: če je bil tak lakomnik, kakor oni, kako je mogel vendar zahtevati, da se vniči ves slovenski rod? kje bo potem desetina?! — Sicer pa Helmold večjo krivdo zvrča gledé lakomnosti na svetne kneze kakor na duhovstvo, ko piše: «Decor enim christianitatis sacerdotum instantia iam dudum in Selavia convalescisset, si Saxonum avaritia non prepedisset.» Chron. Slav., I. 21. — Ker je Hildebertov značaj splošen, bi utegnil marsikdo, ki ne pozna zgodovine one dobe, misliti, da je bilo vsaj višje duhovstvo res vse takega mišljenja do Slovanov. In vendar bi se jako motil! Adam bremenski piše: «Že davno so si vojvodi saški in nadškofje hamburški navskriž gledé ravnanja s Slovani. Nadškof hoče njih večno zveličanje, vojvoda pa njih denar.»⁴

In dede naše so krstili
Sred dednih, sirmih njih planjav;
A ko so krst zvršili,
Naš dom je bil in tuji meč krváv, —
A križ? Nanj dedov so prostost pribili!
Tako nas krstil rod je tuj,
Gospód, Gospód, oh pomiluj!»

to potrjuje v polnem obsegu večkrat omenjani pravični zgodovinar Gfrörer (Gregor VII. I. Bd., pag. 157): «Nun eben diese fürchterliche Markgrafen mit ihren Lanzknechten sind die eigentlichen Bekehrer der Saale- und Elbe-Slaven gewesen. Mit dem Streitkolben und dem Schwerte hat man Letzteren die Lehre vom Kreuze, d. h. die Vorschrift etliche Gebete herzusagen und im Übrigen ungemessene Gilten, Frohnden, Hand- und Spanndienste zu leisten, gepredigt.»

¹ Pertz, III. 755.

² Prim. tudi Krek, Einleitung, pag. 413. Anm. 3.

³ Dokazi, ki jih navaja za to dejstvo Krek, o. c. pag. 413, op. 3., so indirektni, ker je izvajamo n. pr. iz svaritve Alkuinove do škofa Arnona iz Solnograda: «Esto praedicator pietatis, non decimarum exactor.»

⁴ Pertz, VII. 331.

e) Tugomer.

Kaj je bil zgodovinski Tugomer, smo povedali v začetku tega spisa. A ker nam Jurčičeva drama «Tugomer» predstavlja narodno smrt polabskih Slovanov, pribijmo tudi to, da velik del krivde zadeva ravno slovanske kneze, ki so podpirali nemški živelj, posnemali nemške šege, širili nemško govornico v svojih slovanskih deželah. Že pred Tugomerom imamo tak žalosten zgled nad Svetopolkom, ki je izdal svojega strica Rastislava Nemcem (l. 870.), ki so mu iztaknili oči ter ga oslepljenega vtaknili v samostan.¹ Še bolj pa se množe ti zgledje v enajstem stoletju in naslednjih. Slovanski knezi v Polabju so zlasti pomagali s svojim vplivom, pa tudi z dejanskimi podporami, da se je tako hitro razvila nemška trgovina v onih krajih; knezi so radi videli denar, nemški trgovci pa tudi niso skoparili z njim, kadar se je dobila zanj kakšna predpravica, ali se odkupila od kneza mostnina, tržnina, mitnina i. dr.² Za češkega kneza Vratislava II. (1062—1082) se je trgovina in obrtnija sicer bujno razvijala, toda bila je zvečine v rokah tujcev, Židov in Nemcev: oni so se naselili v praškem predmestju pred Višehradskimi vrati, ti pa v drugem predmestju, na Porečju; oboji so silno zabogateli. Vratislav jim je celó tako stregel, da jim je dovolil imeti svoje lastno sodišče in svojega sodnika, dočim so bili vsi drugi mestni prebivavci podrejeni sodnosti najvišjega deželnega komornika.³ Leta 1068. je hotel nemškega duhovnika postaviti za praškega škofa.⁴ Na Vratislavovem dvoru se je govorilo le nemško, slovanski plemiči so menjavali svoja domača imena s tujimi.⁵ Češki knezi Otokar I., Vaclav I. in Přemisel Otokar II. so takó pospeševali nemške šege in nemški jezik, da je češki narodnosti pretela smrt.⁶ Še dalje so šli v germanomaniji polabski knezi. Odločno graja to slovansko gospôdo Maretic (o. c. 187): «Mnoga slavenska vlastela videči germansku bujicu i bojeći se, da ne odnese njih i njihova imanja, ponijemčila su se odmah, čím su Niemci osvojili zemlju». In ko je ljudstvo videlo, da njih glavarji prezirajo domači jezik, se ga je začel tudi sam sramovati. In tako je izginil slovanski govor v Polabju. Najlažje bi bili mej Polabci ohranili svojo narodnost Rujanci in Pomorci, ker niso bili (v dvanajstem in trinajstem stoletju) pod Nemci, ampak pod Danci. A kakor da so knezi in plemiči teh dveh plemen izgubili vso pamet, začeli so sami klicati Nemce v deželo — «a da Nijemcima bude medju njima što ljepše, da se osječaju kao usred Njemačke, počela su gospoda primati njemačke običaje i njemački jezik, dok nijesu za malo vremena gornji slojevi posve ponijemčeni, a onda je dakako i druge slojeve izjela germanizacija». Res je, kar pravi isti pisatelj dalje: «Gotovo bi čovjek rekao, da nije nikakva šteta, da propadne narod, koji takvo što radi.» Toda ne, ljudstva ne smemo obsođiti: da je bilo po njegovem, bi se še danes čula slovanska govornica po Polabju. «Njegovoj su narodnosti grob izkopali do duše Nijemci, ali su je u grob bacila njegova gospoda!»

¹ Dr. Fr. Kos, Spomenica tisočletnice Metodove smrti. V Ljubljani 1885. Str. 39.

² Prim. Grmanstvo . . . str. 32.

³ Franz Palacky, Geschichte von Böhmen. Prag 1844. I. Bd., pag. 333.

⁴ Palacky, l. c. 303.

⁵ Ko je n. pr. l. 1068. nemški kralj Henrik IV. v Mogunciji češkega plemiča Jaromira potrdil za praškega škofa, so zamenjali temu češko ime z nemškim: odslej se je imenoval Gebhard. Prim. Palacky, l. c. 305. Prim. tudi, da se je bodriškega kneza Pribigvjeva (ki je nosil pa tudi nemško ime: Udo) sin imenoval Gotšalk (Maretic, o. c. 180).

⁶ Grmanstvo . . . str. 51.

f) Stara Vrza, Tugomerova babica.

Razen Tugomera ima med drugimi osebami, ki nastopajo na slovanski strani, dramatiške lastnosti samó Vrza, njegova babica; ta značaj je po mojih mislih sploh najbolj dramatiški izmed vseh v naši drami. Stara Vrza ne politikuje z velmoži, ne vprašujejo je za svét, kakor so vpraševali n. pr. nekdanji Germani starke za njih mnenje, predno so šli v boj (Caesar, *De bello Gallico*, l. I. c. 50.), njeno delovanje je skrito: v mladih letih je odgojevala svoje sinove ter jim vcepljala sovraštvo do Nemcev, a pred enajstimi leti je izgubila vse tri, ki so pali v boju z Nemci; potem je zidala svoje upe na vnuka Tugomera, in v naši drami je spočetka njeno opravilo samo to, da uči pravnuka Rastka spoznavati bogove ter sovražiti Nemce. V tem krogu je njen vpliv silen: Rastko in tudi Grozdana sta takó Vrzina, da Grozdane vse lepe in sladke besede Gripove ne morejo omrežiti. Odtod tudi besno sovraštvo, ki je goji nemški naseljenec do nje:

«V tej starki sam peklenški duh sedi,
Pol slepa, menim, niti me ne vidi,
A vendar čuti vrag, ki ga imá
V kostéh prastarih, da jaz nisem mož,
Kateri se dozdevam drugim vsem.» (II. 3.)

Gledavec takoj čuti, da v krogu stare Vrze je najbolje bivati, da je ona najvarnije središče, pa da bi bilo tudi za Tugomera najbolje, ako bi kakor Grozdana sinovsko poslušal svojo babico. Proti vrhuncu dramatiške sile hiti Vrzin značaj v zadnjem činu, ko začne starka ob pogledu mrtvega Tugomera blazniti.¹ A na višku dramatičnosti je Vrza v trenutku, ko zaradi zaporednih porazov zdvoji nad bogovi — za bogoverno starko grozen udarec! — komu se ne bi smilila! — obenem pa — v nekakšni ekstazi — prekolne Nemce in se nato mrtva zgrudi. Tu ni več slovenska kneginja: v tem trenutku se nam zdi prikazen z drugega sveta, kjer vlada večna pravičnost, in ta prikazen napoveduje v ime zatiranega Slovanstva kazen za tolike krivice. To je po mojih mislih najlepši, najkrepkejši prizor v drami. V tem smislu naj bi bila osnovana vsa, in učinek bi bil ves drugi.²

Grozna je kletev Vrzina:

«Če je, da res v nebesih kdo bogúje —
Perúna ni, Trigláva ne tam góri,
A móžno, da kdo drug, močnejši bog —
Ta vam prokolni vlast, teló in dušo!
Če kdo bogúje i po vzduhu sinjem,
Ta vam prokolni žéne in otroke!
Če kdo bogúje v črnem dnú zemlje,
Prokolni vam orožje in selišča,
Kakóv vse to proklinjam tudi jaz, jaz!» (V. 9)

Grozna je, pravim, a zaslužena. In Nemeec Gfrörer (l. c. 156) sam priznava, da so si Nemci z zatiranjem polabskih Slovanov zaslužili prokletstvo: «Der

¹ Nehoté se tu spominjamo neke druge blazne žene iz Jurčičevih povesti, namreč Neže Rožmarinke (Cvet in Sad). Take originale je Jurčič sploh znal mojstrsko naslikati.

² Nočemo sicer primerjati «Tugomera» z Eshilovimi «Perziji», a vendar bodi dovoljeno opomniti, da ima tu duh kralja Darija precéj podobno vlogo kakor Vrza.

Fluch Slaviens haftet auf der deutschen Nation, denn greulich haben unsere Vorfahren das Nachbarvolk behandelt.»¹

Filozofija zgodovine uči, da so narodi pred Bogom kakor življenje posameznikovo: prej ali slej prejme ta plačilo ali kazen za svoja dobra ali slaba dela, tako pa tudi narodi.² In kedaj je prišla kazen nad Nemce zaradi polabskih nasilstev? Mržnja, ki jo je dobilo slovansko ljudstvo v Polabju in na sosednjem Češkem zoper krščanstvo, usiljeno od Nemcev, je tlela v srcih od rodú do rodú dalje, slednjič je pa nastal iz tleče iskre velik požár, in sicer najprej na Češkem za Husa: husitsko gibanje je bilo naperjeno proti katoličanstvu kakor proti nemštvu, ker katoliško in nemško je pomenilo tedaj še isto.³ S Češkega pa so letele iskre v sosednjo volivno kneževino Sasko, ki ni bila pa nič drugega kakor del ponemčene Polabije. Ondi so te iskre zopet nekaj časa tlele, a l. 1517. se razpihale v oni velikanski ogenj. Gfrörer (ibid.) meni: «Ist nicht der mit dem Schwerte bekehrte und mit der Sklavengeißel regierte Metropolitanverband von Magdeburg Mittelpunkt und Lärmplatz der Prädikanten gewesen, und war das vielgepriesene Werk des Wittenbergers, seinem wahren Wesen nach, etwas Anderes als ein Versuch, nach Hussitenart die weltliche und geistliche Ordnung des Reiches zu Gunsten der hohen Aristokratie umzustürzen?» Ljudstvo okrog Wittenberga — sami s silo germanizirani Slovani — se je takoj oklenilo nove vere, ker ni imelo nobene ljubezni do stare, dà, še z veseljem je gledalo, kakó propada ta vera,

¹ V 8. prizoru II. čina vprašuje Tugomer nekako nejevoljen Bojana:

«Li misliš res, da meju vsemi Nemci
Ni nič poštenih móž, ki razumejo,
Da se krivica nam godi od njih
Sosédov? — — — — —»

Za takega poštenjaka ima Tugomer Gripa, ki pa ga je bridko prevaril. A mi z vso pravico lahko rečemo, da tak pošten Nемец, ki je bistro spoznal vse krivice, storjene Slovanom, in se ni bal to tudi jasno in glasno povedati — to je bil Gfrörer. Ker smo njegovo ime doslej večkrat omenjali, naj dodamo tu nekaj biografskih podatkov. Avgust Friderik Gfrörer je bil rojen dne 5. sūca l. 1803. v Kalvu (Calw) ob Nagoldi (Nagold), umrl pa je dne 6. malega srpana l. 1861. Starši so mu bili luterani; po izvrstnih predstudies se je posvetil protestantskemu bogoslovju, ki ga pa ni zadovoljevalo, ker mu učitelji niso mogli dati temeljitih dokazov za razodeto vero. Po sijajni promociji je bival najprej v Genfu, potem v Rimu (1827 in 1828). Kmalu nato ga württembergski kralj imenuje za knjižničarja v Stuttgartu. Tu je začel razvijati sile svojega duhá, ki so bile velikanske. Spisal je najprej zgodovino tedanje dobe z naslovom: «Geschichte unserer Tage» v osmih knjigah. Nato se je vrgel z vso močjo na preiskovanje praksčanstva, o čemer je spisal celo vrsto knjig. Tu je zavzemal sicer racionališko stališče, a vendar ne Straussovo. Leta 1837. je dal na svetlo zgodovino Gustava Adolfa (v 4. izdaji izdal Onno Klopp, 1863); l. 1846. so ga pozvali na fribursko vseučilišče, l. 1848. je dal na svetlo «Geschichte der ost- und westfränkischen Karolinger», Freiburg 1848, 2 Bde. V onem času je bil izvoljen za člana frankfurtskega parlamenta, kjer je pripadal stranki takozvani «Großdeutsche». V tistih letih je prestopila njegova žena z otroki v katoliško cerkev. Njega samega je logična zveza naukov katoliške cerkve in nje ustava, preprostemu ljudstvu tako prijazna, vlekla čimdalje bolj nase, dokler ni l. 1853. tudi on postal konvertit. Sedaj se je znova lotil svojega največjega dela «Papst Gregor VII.», ki pa obseza vso svetovno zgodovino enajstega stoletja. Vpliva Gregorija VII. na vzhod ni mogel več popisati, prehitela ga je sredi neumornega dela smrt v Karlovih varih na Češkem. Iz zapuščine so izdali prijatelji še ta-le dela: «Geschichte des achtzehnten Jahrhunderts» (Schaffhausen 1862—1873, 5 Bde.), «Zur Geschichte deutscher Volksrechte im Mittelalter» (Schaffhausen 1865, 2 Bde.), «Byzantinische Geschichten» (Graz 1872—1874, 2 Bde.), to poslednje navaja tudi prof. Krek, «Einleitung» pag. 352. Prim. Alberdingk-Thijm v: Wetzler und Weltes Kirchenlexikon, V. Bd. s. v.

² Prim. zgodovino razdejania jeruzalemskega mesta!

³ Gfrörer, l. c. 189.

katero je takó črtilo.¹ A res je, da so predikantje zadeli ob tem večji upor, čim bolj so šli proti zapadu, proti renskimi pokrajinam, kjer je ljudstvo od nekdanj ljubilo svojo vero in cerkev. Kakšno neizmerno škodo pa je prinesla takozvana reformacija nemškemu ljudstvu in kakšno «prokletstvo» je to bilo, o tem ne moremo razpravljati tukaj.²

II. Veronika Deseniška.

Tragedijo «Veronika Deseniška» je spisal Jurčič, kakor pripoveduje Fr. Levce v «Pripomenku» (Jurčičevi zbrani spisi, XI. str. 211. Ljubljana 1892), tri dni pred smrtjo, ne da bi bil imel čas, umetniški jo dovršiti; zato «ima, površno osnovana in naglo pisana ob času, ko je pesnik ležal uže na smrtni postelji, na sebi mnogo tehniških napak, tako da se nikakor ne more imenovati dovršeno delo» (ibid.). Ne bodemo je torej devali pod kritični nož.³ Nekaj drugega je, kar bi utegnilo morda zanimati slovstvenika: da je namreč isto snov obdelal v obliki drame nemški štajerski pisatelj in pesnik J. vitez Kalchberg.⁴ Oglejmo si, v koliko sta pesnika po svoje predelala zgodovinsko jedro.

Celjska kronika⁵ (pogl. 10., 11., 12., 13., str. 77 do 81) pripoveduje o stvari to-le: Starega grofa celjskega Hermana sin Friderik je imel za ženo Elizabeto, hčer Štefana grofa Frankopansko-Modruško-Krškega⁶ ter imel svoj dvor v Krškem (Gurgkfeldt). Leta 1422. pa umrje njegova žena. Letopisec dostavlja, da se je sploh govorilo, da jo je umoril Friderik sam, hoteč se je iznebiti, da bi se potem mogel oženiti z Veroniko, «einer hübschen jungfrauen». Pa se je tudi res oženil, in sicer tri leta po smrti prve žene. Veronika je bila hči hrvaškega plemenitaša z Desenic (sedaj Dešinič) v Varaždinskem okraju pri Krapinskih toplicah. Ker pa mu ni bila enakorodna, je bil zoper ta zakon i stari grof Herman i svak Friderikov, Žiga, kralj ogrski, ki je imel za ženo Friderikovo sestro Barbaro. Po zvijači zvabi

¹ Isto misel poudarja tudi Maretič, o. c. 188.

² Da je bilo res «prokletstvo» in grozna kazen, dokazuje temeljito in z neovržnimi dokazi Johannes Janssen «Geschichte des deutschen Volkes seit dem Ausgang des Mittelalters». 8 Bde., zlasti Bd. III. Die politisch-kirchliche Revolution der Fürsten und der Städte und ihre Folgen für Volk und Reich bis zum sogenannten Augsburger Religionsfrieden von 1555. 16. Auflage. Freiburg i. B. 1898, passim.

³ Vsebinsko in kratko oceno tragedije ima Glaser, Zgodovina slov. slovstva IV., str. 80 nsl.

⁴ J. vitez Kalchberg je bil rojen dne 15. sušca l. 1765. na gradu Pichl v Muriški dolini na Štajerskem ter je umrl dne 3. svečana l. 1827. v Gradcu. Večje slovstvene zgodovine nemške ga ali niti ne imenujejo, ali pa navajajo samo ime brez ocene, kar se Wurzbachu, Biographisches Lexikon X. Wien 1863, s. v., zdi krivično. Pisal je zgodovinske razprave, zlasti pa drame, in sicer najraši iz domače zgodovine. Leta 1790. je dal na svetlo zgodovinsko dramo «Friedrich Graf von Cilli», ki ima isto vsebino kakor Jurčičeva «Veronika Deseniška». Wurzbach (l. c.) sodi o drami takó-le: «Es ist dies eigentlich kein Drama, sondern eine Art geschichtlicher Dramatisierung, wobei die Dialogform zur Belebung des Ganzen beiträgt, die vorgeführten Gestalten kräftig, voll frischen Lebens und Wahrheit und die Tinten der Zeit, die geschildert wird, geschickt wiedergegeben sind.» Pesnik Schiller je v zborniku «Thalia» (1793, IV. Stück) dal natisniti dramatiške «Scenen aus dem Leben Kaiser Heinrichs IV.», ki mu jih je poslal Kalchberg. Nemška družba v Jeni ga je imenovala l. 1793. za svojega častnega člana. Prim. Wurzbach, l. c.; A. Schlossar, Allgemeine deutsche Biographie, XV. Bd. s. v.

⁵ Die Freien von Saneck und ihre Chronik als Grafen von Cilli. 2 Theile. Von Dr. Franz Krones R. v. Marchland. Graz 1883. Nas zanima tu drugi del izdaje: «Die Cillier Chronik». — V slovenskem jeziku je spisal «Celjsko kroniko» Ignac Orožen. V Celi 1854. Mi se tu naslanjamo bolj na nemško, ker je popolna izdaja, dočim je slovenska le posnetek izvirnika.

⁶ Prim. tudi Orožen, o. c. 48.

Žiga svojega svaka k sebi na Ogrsko, ko pa ta res pride, nič hudega sluteč, ga Žiga zveže ter pošlje kot ujetnika v Celje očetu. Stari grof ga nato pošlje zvezanega najprej v grad Ostrovec, pozneje pa ga zapre v celjski grad, ki se še zdaj imenuje «Miroslavov turn».¹ Stražiti ga je moral pa Jošt Helfenberški. Ondi se je moral odpovedati vsem gradovom, ki mu jih je dal oče, mej drugimi tudi Friedrichsteinu v Kočevju. Veronika, ločena od moža, ni vedela, kam bi se dela. Nekaj služabnic je ostalo še pri njej, in s temi je prebivala v gozdih, v hudih stiskah.² Slednjič so jo skrivaj odpeljali na neki grad pri Ptuj; a Herman jo je ujel ter dal odpeljati v grajski stolp na Ostrovcu. Tu je ležala v ječi nekaj časa brez jedi in pijače. Nato pa jo ukaže stari grof pripeljati v Celje ter jo postavi pred cesarsko sodišče: dolži jo, da je čarovnica, da mu je začarala sina Friderika in da je tudi njemu samemu stregla po življenju s strupom in drugimi čarovniškimi sredstvi. Herman je hotel, da bi jo sodišče obsodilo in bi se je tako po zakoniti poti znebil. Veroniki pa so dali zagovornika, ki je dokazal, da je nedolžna. A stari grof ni odnehal: dal jo je zopet odvesti na Ostrovec, kjer naj bi umrla od glada in žeje. Ker pa le ni umrla, je poslal dva viteza, ki sta jo utopila v grajski kopeli. Nato so jo odpeljali v Braslovče pokopat. Čez nekaj let je dal Friderik njeno truplo prenesti v Jurjev kloster. Friderik pa je začel, ko je bil v ječi, bolehati od same srčne žalosti. Zato ga je oče izpustil iz jetništva. Slednjič sta se z očetom sprijaznila, toda gradov mu ni vrnil, temuč ga je poslal v Radovljico, da ondi stanuje. Pozneje si je sezidal nad Kranjsko Goro grad, ki ga je imenoval Weissenfels. Po očetovi smrti (l. 1434.) je postal on starogrof celjski. Po Veronikini smrti se Friderik ni več oženil, pač pa je živel, kakor pripoveduje letopisec, razuzdano do sive starosti.³ Leta 1450. je bil šel v Rim po odpustke sv. leta. Umrl je dne 9. rožnika l. 1454., star več ko 90 let. Pokopali so ga v celjski minoritski cerkvi.

Za povest ali dramo je ta snov kakor nalašč. In kako sta jo porabila naša pesnika? Jurčič, katerega so, kakor piše Levec (l. c.), mnogo let zanimala solnčne ljubezni polne dogodbe in tragična smrt Veronike Deseniške, se drži v svoji drami vobče zgodovinskega sporočila: grof Herman prisili sina, da zapusti svojo novoporočeno ženo, ter ga slednjič razdedini, Veroniko pa postavi pred sodišče (V. čin) ter toži čarodejstva, ko pa jo to oprostí, izreče sam smrtno obsodbo čez njo. Kako potem Veroniko usmrte, drama ne pové več. V tragičnem konfliktu mej ljubeznijo do Veronike in strahom pred očetom, oziroma izgubo prvorojenstva, omahne Friderik na poslednjo stran ter s tem provzroči nesrečno smrt Veronikino. Takó imamo tukaj le junakinjo; Friderikov značaj je od konca III. čina zoprn. V II. činu nastopa tudi Elizabeta. Plod Jurčičeve domišljije sta zlasti dve osebi: Soteščan, prijatelj Friderikov, ki je vzrok, da pride Veronika s tihih Desenic na grad Krško: na ta način, misli, jo dobode za ženo, a Friderik se sam vname zanj, vsled česar Soteščan postane njegov sovražnik ter zasledovavec, dokler mu ne razdere sreče. — Druga oseba, ki igra res, kakor pravi Glaser (l. c.), vlogo liki «deux ex machina», je pa Janko, bratranec Veronikin. V I. činu jo svari, naj ne hodi na dvor Celjanov, v II. činu nenadoma pride v Krško,

¹ Orožen, o. c. 50.

² Orožen (ibid.) piše, da je zbežala, izvedevši, da so ji odpeljali Friderika, h kmetom, pri katerih se je skrivala, dokler je niso prijatelji odpeljali na grad Wurmberg, kjer jo je pa grof Herman hitro izvolal, ujel ter zaprl v Ostrovec.

³ Prim. nadgrobní napis, ki si ga je baje sam sestavil; Orožen, o. c. 83.

da jo odvede domov, a pri tej priliki tréi skupaj s Friderikom: nastane dvoboj, Friderik (!) je ranjen, leži v krvi, a Veronika se zopet odloči za — Friderika. Janko gre brez nje domov. V IV. činu ga naenkrat zopet vidimo, ko spremlja Veroniko po gozdu proti Celju; dasi jej je dal že toliko dokazov svoje ljubezni, ga ona še vedno ne razume prav, vedno še misli na Friderika; v V. činu slednjič se pririje Janko skozi množice pred sodnike, hoče rešiti Veroniko s tem, da odkrije zlobne namene Hermanove, ter od grofovih služabnikov smrtno ranjen umrje. Njegova zvestoba proti Veroniki je nerazumljiva!

Tudi Kalebbergova drama ima pet činov; dejanje pa se vrši po njegovem l. 1428., dočim piše Jurčič, da od l. 1422. do 1424. Prvo bo bolj prav. Glodé dejanja pa se nemška drama razlikuje od slovenske prav v mnogih stvaréh; najbolj značilna je oseba kraljice Barbare, soproge Žigove, sestre Friderikove. Ta ženska je zli duh, ki preganja srečno dvojico: sama nezadovoljna, ne more videti srečnih ljudi, pa tudi ne trpi, da bi potomka tako nizkega rodu prišla v sorodstvo celjskih grofov. Kakšna sramota bi bila to! Zato jo mora spraviti s poti. Sicer je pa dejanje razdeljeno také-le: V I. činu, ki se godi na Krškem, spoznamo Veroniko in Friderika, ki sta vsa srečna izza tajne poroke; prikaže se pa tudi ogleduh v osebi Jošta Helfenberskega, ki bi sam rad dobil Veroniko. Ob koncu čina pride poročilo, da mora Friderik v Celje na «turnir», ker je prišla Barbara. Pred odhodom izroči svojo mlado ženo plemenitemu, velikodušnemu prijatelju Jakobu pl. Edlingu, da jo varuje, ker sam si je ne upa jemati seboj, kajti oče ne ve še nič o njegovi tajni poroki. V II. činu po ovaduhu Joštu izve Barbara, nato tudi stari Herman za tajnost. Friderik mora v ječo v «Friderikov turn». V III. činu izvê Veronika, da tudi njo iščejo; preoblečena beži z zvestim služabnikom, a na begu jo ujame Jošt s hlapci ter odvede na Ostrovec v ječo. V IV. činu se posreči blagemu Edlingu, da pridobi viteze ter gredó in otmó po noči Friderika iz ječe. V V. činu vidimo, kako hoče Jošt Helfenberski z vso silo Veroniko pridobiti za svoje podle namene; v skrajni stiski, ko se hoče Veronika že zastrupiti, prihrumé vitezi iz Celja, z rešenim Friderikom na čelu, v ječo, kjer oprosté Veroniko, Jošta pa ubije Friderik na mestu. Ob srečnem zopetnem snidenju dobé naenkrat sporočilo, da se bliža tudi stari grof Herman. A ta je sedaj ves drugi: sprijaznil se je z mislijo, da bo Veronika celjska grofinja, in že blagoslavlja srečni par — kar — in to je zadnji prizor — se priplazi, ko nihče ne pričakuje, zagnjena ženska Veroniki za hrbet ter jej porine nož v prsi. Ko hočejo planiti nanjo ter jo raztrgati, odgrne si obraz — bila je kraljica Barbara. Vsi okamené, Veronika pa umrje v nepopisno žalost Friderikovo in celo sivega grofa Hermana.

Mislím, da je vsaka beseda odveč, ako bi šele dokazoval, koliko višje stoji Jurčičeva Veronika nad nemško: konec tu ne more nikogar zadovoljiti, ker je zoper vsa tehniška pravila, da bi se usoda junakova odločevala šele v zadnjem činu. Vrhunec dejanja mora biti v III. činu, kar je tudi v Jurčičevi tragediji. In značaji? Kolika razlika! V nemški dramí je Friderik zvest svoji ženi; v slovenski jo žrtvuje — části prvorojenstva in nasledstva. Tu se šele prične razvijati Veronikino junaštvo. V nemški dramí najdemo Veroniko že na dvoru Friderikovem; Jurčič pa je čutil, da treba to utemeljiti, in tako vidimo, da je šele po mnogih notranjih bojih postala Veronika Friderikova žena, zató imamo tem večje sočutje z njo, ko jo zapusti Friderik. Sploh je nerazmerno več dušeslovnih momentov v slovenski dramí.

Drugih podrobnosti ne bomo omenjali;¹ lahko trdimo, da bi bil Jurčič, ako bi bil mogel svoj načrt dovršiti tudi gledé tehnike, ustvaril prekrasno tragedijo.

Končno naj omenimo, da v nekaterih točkah kaže «Veronika Deseniška» na «Tugomera»: Herman Celjski ima veliko politiško misel, ustanoviti jugoslovansko državo, zato hoče Friderika po smrti Elizabete Modruške oženiti bodisi z grofico Blagajevo ali Thallóezevo (III. 4). Torej vsaj politiško ozadje! Tudi ta drama se konča, kakor Tugomer, s prekletjem; predno namreč Veroniko odvedejo v smrt, zakliče Hermanu: «Jaz tebe in tvojo slavo preklinjam!» Napoveduje mu, da pride dan, ko se bo pelo:

«Grofje Celjski so bili,
A ni jih več nigdar!»

Jurčič je pri tem pač mislil na l. 1456., ko so pokopali zadnjega celjskega grofa Urha, sina Friderikovega, in je ob pokopu v cerkvi vitez v železni opravi pred odrom na tla vrgel ščit, čelado in grb rajnikov ter tožno zaklical trikrat:

«Grafen von Cilli und nimmermehr!»²

¹ Kalchberg (Sämtliche Werke, Wien 1817, 8. Theil, pag. 25) trdi, da se originalna slika Veronike Deseniške nahaja v graškem Joaneju.

² Orožen, o. c. 88.

Šolska poročila.

I.

Učiteljstvo.

a) Izpremembe.

Pred začetkom šolskega leta 1899./1900. je izstopil iz učiteljskega zbora namestni učitelj **Anton Jošt**, z razpisom c. kr. naučnega ministerstva z dne 26. avgusta 1899, šte. 18.391, imenovan za začasnega učitelja na hrvaški državni gimnaziji v Paznu.

Vstopila pa sta začetkom šolskega leta:

Janko Mulaček, bivši namestni učitelj na c. kr. učiteljišču v Kopru.

Julij Krek, učiteljski pripravnik.

Oba je potrdil c. kr. deželni šolski svet kranjski za namestna učitelja z razpisom z dne 5. oktobra 1899, šte. 2785, ter zajedno podredil Jan. Mulačka strokovnjaškemu vodstvu prof. Dav. Sinkovića, Jul. Kreka pa vodstvu ravnateljevemu.

b) Odpusti.

Z razpisom z dne 8. avgusta 1899, šte. 10.624, je dalo c. kr. naučno ministerstvo na docelen odpust prof. **dr. Lovra Požarja**, da prevzame i v šolskem letu 1899./1900. začasno vodstvo in pouk (12 ur na teden) na tukajšnji mestni višji dekliški šoli.

Z razpisom z dne 27. maja 1900, šte. 1338, je dal c. kr. deželni šolski svet obolelemu profesorju **Sim. Rutarju** tritedenski odpust (od 2. do 23. junija t. l.).

Učiteljsko osebje koncem šolskega leta.

A. Za obvezne predmete.

	Ime in značaj	Razrednik v razredu	Učil v razredu	Število ur na teden
1	Fran Wiesthaler , c. kr. ravnatelj	—	Latinščino v I. a.	8
2	Josip Jenko , c. kr. profesor	II. b.	Latinščino v II. b. — Nemščino in slovenščino v II. b. in III. a.	20

	Ime in značaj	Razrednik v razredu	Učil v razredu	Število ur na teden
3	Andrej Karlin , dr. i. u. na vis. šolah v Rimu, stolni kanonik, c. kr. profesor, propovednik, varuh knjižnici podpornega zaloga	—	Verouk v vseh razredih	14
4	Davorin Karlin , c. kr. profesor VIII. čin. reda	II. a.	Latinščino v II. a. — Nemščino in slovenščino v I. a. in II. a.	21
5	Lovro Požar , dr. modroslovja, c. kr. profesor, začasni vodja mestni višji dekliški šoli, mestni odbornik	—	Za šolsko leto 1899./1900. na odpustu	—
6	Simon Rutar , c. kr. profesor VIII. čin. reda, varuh zemljepisnim in zgodovinskim učilom, konservator osrednjega poverjenstva za preiskovanje in ohranjevanje umetniških in zgodovinskih spomenikov	—	Zemljepis v I. b. — Zgodovino in zemljepis v II. a. in b., III. a. in b., IV.	21
7	Davorin Sinkovič , c. kr. profesor, varuh prirodoznanskim učilom	III. a.	Matematiko v III. a. in b. — Prirodoslovje (oziroma prirodopis) v III. a. in b., IV. — Zemljepis v I. a.	19
8	Josip Debevec , dr. bogoslovja, svetni duhovnik, izprašan namestni učitelj, varuh dijaški knjižnici	IV.	Latinščino, grščino in nemščino v IV. — Slovenščino v III. b. in IV.	19
9	Josip Komljanec , dr. modroslovja, namestni učitelj, varuh učiteljski knjižnici	III. b.	Latinščino v III. a. in b. — Grščino in nemščino v III. b.	20
10	Julij Krek , namestni učitelj	I. b.	Latinščino, nemščino in slovenščino v I. b. — Grščino v III. a.	20
11	Janko Mulaček , namestni učitelj, voditelj šolskih iger	I. a.	Matematiko in prirodopis v I. a. in b., II. a. in b.	20

B. Za neobvezne predmete.

1.) **Telovadbo** za učence vseh razredov v 2 oddelkih po 2 uri na teden je učil telovadni učitelj višje realke *Fran Brunet*.

2.) **Petje** za učence vseh razredov v 2 tečajih po 2 uri na teden je učil glasbeni vodja v stolnici *Anton Foerster*.

3.) **Laščino** v prvem tečaju (za učence IV. razreda) je učil 2 uri na teden višje realke profesor *Anton Laharner*.

4.) **Francoščino** v prvem tečaju (za učence IV. razreda) je učil 2 uri na teden višje realke profesor *Avgust Němeček*.

5.) **Lepopisje** za učence vseh razredov v 2 tečajih po 1 uro na teden je učil gimnazijski profesor *Davorin Sinkovič*.

6.) **Risanje** za učence vseh razredov v 3 tečajih po 2 uri na teden je učil glavni učitelj na tukajšnjem c. kr. učiteljišču *Vaclar Srp*, kateremu je bil kot asistent v pomoč akademiški slikar *Henrik Wettach*.

*

Pomožni sluga: *Ivan Gril*.

II.

Učni načrt.

Podlaga pouku v obveznih predmetih je v obče splošno veljavni učni načrt (objavljen z razpisom vis. c. kr. naučnega ministerstva z dne 26. maja 1884, števil. 10.128, deloma prenačen, oziroma dopoljen po naredbah z dne 1. julija 1887, števil. 13.276, 24. maja 1892, števil. 11.372, in 6. julija 1892, števil. 11.297). Glede na učni jezik veljajo za zavod pravila, ki jih je izdalo vis. naučno ministerstvo za slovenske oddelke tukajšnje c. kr. višje gimnazije z naredbo z dne 22. julija 1882, števil. 10.820. Po tej je:

- a) V I. in II. razredu slovenščina učni jezik pri vseh učnih predmetih izvemši deloma nemščino, kateri so odločene 4 ure na teden.
- b) V III. in IV. razredu je nemščina učni jezik pri nemščini in grščini. Pri prelaganju iz Cezarja v IV. razredu se sme poleg slovenščine uporabljati tudi nemščina. V III. razredu se uči nemščina 3, v IV. razredu 4 ure na teden.
- c) V odnosno-obveznih ali na izvoljo danih predmetih razen petja je učni jezik nemški, imenstvo je podajati sploh v obeh jezikih.

A. Obvezni predmeti.

(Glej lansko izvestje str. 37. in nast.)

Pregled predmetov, razporejenih po posameznih razredih in tedenskih urah.

Predmet	I. a.	I. b.	II. a.	II. b.	III. a.	III. b.	IV.	Skupaj
Verouk	2	2	2	2	2	2	2	14
Latinščina	8	8	8	8	6	6	6	50
Grščina	—	—	—	—	5	5	4	14
Nemščina	4	4	4	4	3	3	4	26
Slovenščina	3	3	2	2	3	3	2	18
Zemljepis in zgodovina	3	3	4	4	3	3	4	24
Matematika	3	3	3	3	3	3	3	21
Prirodopis	2	2	2	2	—	—	—	(I. polletje): 8 (II. polletje): 12
Prirodoslovje	—	—	—	—	2	2	3	(I. polletje): 7 (II. polletje): 3
Skupaj	25	25	25	25	27	27	28	182

B. Neobvezni predmeti.

1. Telovadba.

V tem predmetu so se poučevali učenci c. kr. nižje gimnazije posebej, in sicer razdeljeni po svoji spretnosti v dva tečaja (vsak tečaj 2 uri na teden); v I. tečaju so telovadili večinoma učenci I. in II., v II. pa večidel učenci III. in IV. razreda.

Učni načrt za oba tečaja:

V I. tečaju se je prevadila tvarina, ki jo propisuje učni načrt (razglašen z vis. c. kr. naučnega ministerstva razpisom z dne 12. febr. 1897, števil. 17.261) za I., II. in deloma za III. razred, v II. tečaju pa tvarina, propisana za III., IV. in deloma za V. razred.

Na orodju se je vadilo v vsakem tečaju v štirih telovadnih oddelkih s pomočjo predtelovadcev, proste in redovne vaje pa so se vršile v vsakem oddelku skupno.

Udeležba: v I. polletju 48 + 12, v II. polletju 37 + 18 učencev.

2. Petje.

V tem predmetu so se poučevali začetniki v I. tečaju (2 uri na teden) posebej, ostali pevci pa skupno z učenci tukajšnje višje gimnazije (2 uri na teden) nastopnim načinom:

I. tečaj (deški glasovi: 1. oddelek 1 uro na teden, 2. oddelek 1 uro na teden). Predmet temu tečaju so bili temelji petja do všteti durovih načinov v zvezi z zgodovinskimi podatki o razvoju glasbe; poleg tega vaje v enoglasnem in večglasnem petju na podlagi Foersterjeve «Pevske šole», v kateri služi vsem notnim vajam metoda po številkah kot naravni pripomoček.

Udeležba: v I. polletju 38, v II. polletju 26 učencev.

II. tečaj (mešani zbor 1 uro na teden, izmed njega eden oddelek kot cerkveni zbor, 1 uro na teden). V tem tečaju so se prepevale pesni in zbori cerkvenega in posvetnega značaja; razen tega so se razpravljali molovi in ponavljali durovi načini.

Udeležba: v I. polletju 20, v II. polletju 17 učencev.

Glasbe se je učilo več učencev v šoli Glasbene Maticice.

3. Laščina.

Pouka v I. tečaju tega predmeta so se udeleževali četrtošolci skupno z učenci tukajšnje višje gimnazije 2 uri na teden.

Učni načrt: Izreka; pregibanje samostalnika in pridevnika, svojilni in kazalni zaimki, sedanjik pomožnikov in glagolov na -are, -ere, -ire, pretekli deležnik in iz njega izhajajoča tvoritev preteklega časa in trpne dobe, prihodnjik. Prislovi na -mente, osebni zaimki, modalni glagoli, velevnik, stopnjevanje, najpotrebniški skladni členi za tvoritev prostih stavkov. Ustno in pisмено pripravljanje na dotične vaje. Učna knjiga: Adolf Mussafia, Laška slovnica.

Udeležba: v I. polletju 11, v II. polletju 9 učencev.

4. Francoščina.

Pouka v I. tečaju tega predmeta so se udeleževali četrtošolci skupno z učenci tukajšnje višje gimnazije 2 uri na teden.

Učni načrt: Glasoslovje, imensko oblikoslovje (člen, samostalnik, pridevnik, zaimek). Oba pomožnika in tri pravilne spregatve. Vežbanje v slovniški tvarini na podlagi obojnega prevajanja po slovnici in vadni knjigi prof. dr. Fileka pl. Wittinghausna.

Udeležba: v I. polletju 8, v II. polletju 4 učenci.

5. Lepopisje.

Pouka v tem predmetu, ki se je učil za zavod posebej, so se udeleževali učenci vseh razredov v 2 tečajih, in sicer deloma svojevoljno, deloma zaradi slabe pisave primorani od učiteljskega zbora na predlog razrednikov.

V I. tečaju (1 uro na teden) so se učenci po udarjalni metodi vežbali v genetiški razvijanih črkah slovenskega in nemškega tekočega pisa.

Udeležba: v I. polletju 32, v II. polletju 21 učencev.

V II. tečaja prvem oddelku (1 uro na teden) so se ponavljale črke slovenskega in nemškega tekočega pisa, v drugem oddelku pa se je na isti način urilo v francoskem okroglem pisu in naposled v grških črkah.

Udeležba: v I. polletju 11, v II. polletju 15 učencev.

6. Risanje.

V tem predmetu so se poučevali učenci vseh razredov skupno z učenci višje gimnazije v treh letnih tečajih po 2 uri na teden.

Učni načrt: I. tečaj: Geometriško oblikoslovje, kombinacije ravnih geometriških tvorov, geometriški ploski okras po nariskih na tabli zvršen s svinčnikom in peresom v dveh bojah; prosto ploskovno okrasje po nariskih na tabli, biserni traki, zvršeni v dveh vodenih bojah. Učenci se poučujejo skupno.

Udeležba: v I. polletju 13, v II. polletju 8 učencev.

II. tečaj: Pojasnjevanje perspektivnih načel s pomočjo obriskov na tabli, žičnih modelov in prikladnih pristrojev. Risanje stereometriških telesnin in njih kombinacij po žičnih in lesenih modelih. Uvodni nauk o okrasu, boje prve in druge vrste, barvila in slikanje, pri katerem se je posluževati zlasti vodenih boj. Narisovanje prostih listnih in cvetnih likov in lažjih okraskov grškega in arabskega zloga, izvedeno v bojah. Učenci se poučujejo skupinoma.

Udeležba; v I. polletju 7, v II. polletju 5 učencev.

III. tečaj: Narisovanje starovinskega posodja, romanskega kapitelja, arhitektonskih ukrasnih členov, renesančnih in nekaterih gotskih okraskov po sadrenih modelih, šarnega ploskega okrasja po predlogah, risanje glav po reliefih in sadrenih doprsnicah, izvedeno z eno ali dvema kredama. Razlaganje najvažnejših arhitektonskih oblik. Učenci se poučujejo skupinoma ali posamezi.

Udeležba: v I. polletju 4, v II. polletju 4 učenci.

III.

Prebrana tvarina iz latinskih klasikov.

III. a. in b. razred. Cornelius Nepos: Miltiades, Themistocles, Aristides, Pausanias, Cimon, Thrasybulus, Iphicrates, Epaminondas, Pelopidas, Agesilaus, Hannibal.

IV. razred. Caesaris comment. de bello Gall. lib. I.; lib. II., c. 15—28; lib. III., c. 7—15; lib. VI., c. 13—24. — Ovid metamorph.: Quattuor actates, Diluvium, Deucalion et Pyrrha.

Predmeti	I. razred.	II. razred.	III. razred.	IV. razred.
Verouk	Veliki katekizem ali krščanski nauk.	Lesar, Liturgika.	Karlin, Zgodovina razodetja božjega v stari zavezi.	Karlin, Zgodovina razodetja božjega v novi zavezi.
Latinsčina	Kermavner, Latinska slovnica, I. in II. natisak. Wiesthaler, Latinsko-slovenske vadbe za I. gimn. razr., 3. natisak.	Kermavner, kakor za I. razred. Wiesthaler, Latinsko-slovenske vadbe za II. gimn. razred, 2. natisak.	Slovnica, kakor za I. razred. Cornelius Nepos, ed. Weidner-Schmidt; 4. natisak. Dr. Požar, Latinske vadbe za III. gimnazijski razred.	Slovnica, kakor za I. razred. Caesar de bello Gallico, ed. Pram-mer, 3. natisak. Kermavner, Vadbe v skladnji latinski, II. del. Ovid's ausgewählte Gedichte, ed. Sedlmayer, 5. natisak.
Grščina	---	---	Curtius-Hartel, Griechische Schulgrammatik, 22. natisak. Schenkl, Griech. Elementarbuch, 15., 16. in 17. natisak.	Kakor za III. razred.
Nemščina	Willomitzer, Deutsche Grammatik, 6., 7. in 8. natisak. Strifol, Deutsches Lesebuch für die I. und II. Gymnasial-Classen.	Willomitzer, kakor za I. razred. Strifol, Kakor za I. razred.	Willomitzer, kakor za I. razred. Neumann Alois, Deutsches Lesebuch für die III. Classe der Gymnasien, III. Band, 9. natisak.	Willomitzer, Deutsche Grammatik, 4., 5., 6. in 7. natisak. Neumann Alois, Deutsches Lesebuch für die IV. Classe der Gymnasien, IV. Band, 9. natisak. probenjener natisak.
Slovenščina	Sket-Janežič, Slovenska slovnica, 7. natisak. Sket, Citanka, I., 1. in 2. natisak.	Sket-Janežič, kakor za I. razred. Sket, Citanka, II.	Sket-Janežič, kakor za I. razred. Sket, Citanka, III.	Sket-Janežič, kakor za I. razred. Sket, Citanka, IV.
Zemljepis in zgodovina	Vrhovec, Zemljepis za srednje šole, I. stopnja. Kozenn. Schulatlas, 36. natisak. Kozenn-Haarut-Umlauf, Atlas, 43 Karten, 33., 34., 35. natisak.	Božek, Zemljepis za II. in III. razred. Mayer-Kaspret, Zgodovina, I. del. Atlanti, kakor v I. razredu, k temu še Putzger, Histor. Schulatlas, 19. natisak.	Božek kakor za II. razred. Mayer-Kaspret, Zgodovina, II. del. Atlanti, kakor v I. in II. razredu.	Jesenko, Zgodovina, III. del. Jesenko, Avstrijsko-ogerska monarhija. Atlanti, kakor v I. in II. razredu.
Matematika	Matek, Aritmetika, I. del. Matek, Geometrija, I. del.	Matek, Aritmetika, I. del. Matek, Geometrija, I. del.	Matek, Aritmetika, II. del. Matek, Geometrija, II. del.	Matek-Celestina, Aritmetika, II. del. Matek, Geometrija, II. del.
Prirodoslovje	Pokorny-Erjavec, Živalstvo. Paulin, Rastlinstvo.	Pokorny-Erjavec, Živalstvo. Paulin, Rastlinstvo.	Senekovič, Fizika. Erjavec, Mineralogija.	Senekovič, Fizika.

V.

Učila.

I. Gimnazijska knjižnica, in sicer :

1. Učiteljska knjižnica (katero je oskrboval namestni učitelj *dr. Josip Komljanec*) se je pomnožila v šolskem letu 1899. 1900. za 81 del v 83 zvezkih in 76 snopičih pa za 261 šolskih izvestij :

a) Po nakupu :

α) Časopisov in zbornikov: Verordnungsblatt für den Dienstbereich des k. k. Minist. f. C. u. U., 1900. — Zeitschrift für österr. Gymn., 1899. — V. Jagić, Archiv für slavische Philologie, XXI. Bd., 1899. — Mayer-Wyde, Österr.-ung. Revue, Bd. 25, 26, 1899. — Westermanns illustr. deutsche Monatshefte, Bd. 86, 87, 1899 1900. — Mittheilungen des Musealvereines für Krain, 1899. — Izvestje muzejskega društva za Kranjsko, 1899. — Ljubljanski Zvon, 1899. — Letopis Slovenske Matice, 1899. — Zbornik, na svetlo daje Slovenska Matica, I., 1899.

β) Knjig: Lindsay, Die lateinische Sprache. — Siebelis-Polle, P. Ovidii Nasonis Metamorphoses. Auswahl für Schulen. 1. Hft. 16. Aufl., 2. Hft. 13. Aufl. — Peter H., P. Ovidii Nasonis Fastorum libri sex, 3. Aufl. — Weissenborn-Müller, T. Livi ab urbe condita libri. Mit deutsch. Anmerk. Bd. I., IV., 8. Aufl. — Ameis-Hentze, Homers Ilias. Für den Schulgebrauch erklärt. — Ameis-Hentze, Anhang zu Homers Ilias. — Rehdantz-Carnuth, Xenophons Anabasis. — Hertlein-Nitsche, Xenophons Cyropädie. — Dr. Fr. M. Mayer, Geschichte Österreichs, 2. Aufl., I. Bd. — Eulenberg-Bach, Schulgesundheitslehre, 2. Aufl. — Alb. Heintze, Deutscher Sprachhort. Ein Stil-Wörterbuch, 1900. — Österreichisch-ungarische Monarchie (nadaljevanje), snopič 329—351. — Lehrplan und Instructionen für den Unterricht an den Gymnasien in Österreich, 2. Aufl. — Jahrbuch des höheren Unterrichtswesens in Österreich, 1900. — Dr. Al. Homan, Postrežba bolnikom. — Dr. Fr. Lampe, Zgodbe sv. pisma, 6. snopič. — Dr. Iv. Tavčar, Povesti, 4. zv. — Pintar L., Poezije doktorja Franceta Prešerna. — Simon Rutar, Beneška Slovenija. — Knezova knjižnica, 6. zv. — Dr. K. Glaser, Zgodovina slov. slovstva, IV. del, 2. zv. — Valjavec, Mat. Kračmanov, Poezije. Uredil Fr. Levce. — Stritar Jos., Zbrani spisi, VII. zv. — Aškerc A., Izmajlov, Red sv. Jurja, Tujka.

b) Po darilih :

Darovali so gg. : Mestni arhivar A. Aškerc 30 knjig ; prof. S. Rutar 2 knjigi ; ravnatelj Fr. Wiesthaler 7 knjig ; založnik Kober v Pragi 7 knjig (šolske izdaje rimskih in grških klasikov) ; založnik K. Graeser na Dunaju 2 deli ; Wagnerjeva vseučiliška knjigarna v Inomestu 1 knjigo.

c) Po zameni :

261 šolskih izvestij.

Koncem šolskega leta šteje ta knjižnica 2105 del v 2724 zvezkih in 541 snopičih pa 3790 šolskih izvestij.

2. Dijaška knjižnica (ki jo je oskrboval namestni učitelj *dr. Josip Debevec*) se je pomnožila za 94 del, oziroma 115 knjig, in sicer :

a) Po nakupu (za 27 del, oziroma 37 knjig) :

Stowe-Malavašič, Stric Tomova koča (2 izv.). — Robinson, založil Giontini. — Wallace, Ben Hur (slovenski prevod). — Wallace, Ben Hur (nemški prevod). — Dr. Fr. Lampe, Dom in svet, XII. let. (2 izv.). — A. Kržič, Vrtec, 1899 (2 izv.).

— A. Kržič, Angeljček, VII. zv. (2 izv.). — J. Stritar, Jagode. — J. Vrhovec, Avstralija in nje otoki. — Koledar družbe sv. Mohorja za l. 1900. — Fr. Hoffmann, Deutscher Jugendfreund, Bd. 49. — J. Lohmeier, Deutsche Jugend. — Stanley, Im dunkelsten Afrika, 2 Bde. — Stanley, Wie ich Livingstone fand. — O. Urban, Rossija. — Schöner, Der letzte Hortensier. — Ludwig, Sibirische Märchen. — O. Kern, Freuden und Leiden auf offener See. — Fr. v. Seeburg, Josef Haydn. — Niebuhr, Historische Erzählungen aus der römischen Geschichte, 2 Bdchen. — J. Verne, Das Testament eines Excentrischen, 2 Bde. — Der gute Kamerad, XIII. Jahrg. (2 Exempl.) — Jugend-Gartenlaube, XV. u. XVI. Bd. — Stern der Jugend, VI. Jahrg. — Dr. Fr. Krones, Österreichische Geschichte von der Urzeit bis zur Gegenwart, 2 Bdchen. — Jiriczek, Deutsche Heldensage. — Cooper-Wichede, Der letzte Mohikaner.

b) Po darilih (za 67 del, oziroma 78 knjig):

Darovali so: Ravnatelj Fr. Wiesthaler 1, A. Aškerc 33, kanonik dr. Fran Lampe 10, prof. Iv. Macher 4, nam. učitelj J. Mulaček 4, dr. Aleksij Ušeničnik 1, knjigovez Novak 23, učenca Česen 1, M. Štucin 1 knjigo.

Koncem šolskega leta 1899./1900. šteje knjižnica 1258 slovenskih del, oziroma 1395 knjig in 8 sešitkov, pa 1053 nemških del, oziroma 1104 knjige in 4 sešitke; skupaj 2311 del, oziroma 2494 knjig in 12 sešitkov.

II. Zemljepisna in zgodovinska učila (varuh prof. *Simon Rutar*) so se pomnožila:

a) Po nakupu:

Časopisov: Umlauf, Rundschau für Geographie und Statistik, 1900. — Dr. Anton Becker, Zeitschrift für Schulgeographie, 1900. — Abhandlungen der k. k. geographischen Gesellschaft in Wien, I. u. II. Bd. — Mittheilungen der k. k. geographischen Gesellschaft in Wien, 1900 (9 prejšnjih zvezkov istega letopisa pa se je tej zbirki priklopilo iz učiteljske knjižnice). — 1 atlanta: Hickmanns Taschenatlas von Österreich-Ungarn, 1900. — 1 zemljevida: Haardt, Schulwandkarte von Asien. — 1 zbirke podob: Grefe, Stara Kranjska, 1., 2. in 3. sešitek.

b) Po darilih:

Darovalo je: Slavno ravnateljstvo c. kr. zaloge šolskih knjig na Dunaju 1 zbirko (25 podob) »Bilderbogen für Schule und Haus«. — Slavno založništvo Artaria & Comp. 1 knjigo: Kartographische Studien I. — Gosp. Iv. Bonač, trgovec s papirjem in bukvozem, 1 tablo: Načrt mesta »Ljubljana«.

Vsa zbirka šteje koncem tega šolskega leta: 86 zemljevidov (v 87 izvodih), 17 atlantov (v 18 izvodih), 19 podob in tabel, 3 zbirke podob in 30 knjig,

III. Prirodosnanski kabinet (oskrbuje prof. *Davorin Sinkovič*).

1. Kupila so se nastopna učila in priprave:

a) Fizikalna: 3 higroskopni različne tvarine na enem stojalu, 2 pripravi za prikazen »aërodinamični paradoxon«, 1 električna baterija s 6 členi in tahitropom, 1 ameriški stereoskop s 24 fotografijami, 6 svetrov (razne debelosti) za kovine, 1 gonilni jermen za električni stroj, 2 kg drobnih steklenih cevi, 3 kg pločevine iz medi in bakra ter medenih žic, 5 l vinskega cveta, $\frac{1}{4}$ l solne kisline.

b) Prirodopisna: 1 vinski drozeg (*Turdus iliacus*), 1 grahasta tukalica (*Gallinula porzana*).

c) Kupljene knjige:

Dr. v. Wettstein, Botanische Zeitschrift, 1900. — Dr. Rabenhorst, Kryptogamenflora, IV. Bd., 3 Abth., 35. Heft. — Siegm. Günther, Handbuch der Geophysik, Liefg. 10 bis 12. — Ed. Pospichal, Flora des österreichischen Küstenlandes, II. Bd., 2. Hälfte. — Neueste Erfindungen und Erfahrungen, Zeitschrift, Jahrg. 33, 34, 35. — Heller Aug., Geschichte der Physik, Bd. I. u. II. — R. Klimpert, Wiederholungs- und Übungsbuch zum Studium der allgem. Physik und elementaren Mechanik. — Kleyers Encyklopaedie: Lehrbuch der allgem. Physik, von R. Klimpert. — Lehrbuch der absoluten Masse und Dimensionen der physikalischen Größen, von Dr. H. Hovestadt.

2. Darovana učila:

Darovali so: Gospodična Arija Wiesthallerjeva lepo zbirko domačih broščev; učenci: Jos. Grum I. a razreda: zbirko geometričnih teles iz kartona; Klemenc Fr. III. a razreda in Perhavec Alojzij IV. razreda: več apnenčevih kapnikov.

Koncem šolskega leta šteje vsa prirodoznanska zbirka: 248 fizikalnih prirodoznanskih predmetov, 257 vretenčarjev, 2430 brezvretenčarjev, 216 kemikalij, 114 kristalnih vzorcev, 1285 rudnin in geologiških predmetov, 1609 vrst suhih rastlin, 61 stereometričnih teles, 209 prirodoznanskih slik, 8 narodopisnih predmetov, 136 del, oziroma 328 zvezkov prirodoznanske in matematične vsebine, skupaj 6765 komadov.

IV. Risalna učila (oskrbuje glavni učitelj *Vaclav Srp*) se letos niso nič pomnožila, ker se ni pojavila nikakršna potreba.

Ta zbirka, ki obseza tudi vsa risalna učila razpuščene nižje gimnazije kranjske, šteje koncem tega šolskega leta: 23 knjig, 24 predložnih zbirk, 168 vzorcev (modelov), 1 sadreno dopravnico, 11 risalnih desk z oporami, 1 aparat iz steklenih plošč, 1 trikotnik, 1 šestilo, 1 risalno ravnilo, 1 črtalo in 127 komadov risalnične oprave, skupaj 359 komadov.

Javna (licejna) knjižnica z letno dotacijo 2400 K in v oskrbi c. kr. varuha gosp. *Konrada Stefana* je pod zakonitimi pogoji pristopna i učiteljem i učencem. Koncem l. 1899. je štela 35.958 del, in sicer 54.814 zvezkov, 6670 sešitkov, 2188 listov, 420 rokopisov in 242 zemljevidov.

Deželni muzej Rudolfinum z bogatimi zbirkami iz vseh treh delov prirodstva, mnogimi starinami in kulturnozgodovinskimi predmeti, katerim se pridružujejo obilne prazgodovinske najdbe, zlasti ostanki nakolnih stavb na Kranjskem.

VI.

Statistika učencev.

I. Število.	V razredu							Skupaj
	I.		II.		III.		IV.	
	a	b	a	b	a	b		
Koncem šolskega leta 1898./1899.	39	52	29	32	51		29	232
Začetkom " " 1899./1900.	64	65	38	40	27	26	46	306
Med šolskim letom vstopilo . . .	3	1	—	—	3	1	2	10
Vseh skupaj torej vzprejetih . .	67	66	38	40	30	27	48	316
Med njimi:								
Na novo vzprejetih, in sicer:								
Iz nižjih razredov premeščenih	64	56	—	—	—	—	2	122
Repetentov	2	1	3	—	3	2	2	13
Zopet vzprejetih, in sicer:								
Iz nižjih razredov premeščenih	—	—	32	39	26	22	44	163
Repetentov	1	9	3	1	1	3	—	18
Med šolskim letom izostalo . . .	25	20	6	2	1	5	—	59
Štev. učenc. koncem l. 1899./1900.:	42	46	32	38	29	22	48	257
Med njimi:								
Javnih učencev	42	46	32	38	29	22	48	257
Privatistov	—	—	—	—	—	—	—	—
2. Po rojstnem kraju (domovini).								
Iz Ljubljane	6	10	7	7	7	5	8	50
" Kranjske sicer	35	32	22	30	18	14	33	184
" Štajerskega	—	—	2	—	1	—	2	5
" Koroškega	—	—	—	—	—	—	—	—
" Primorskega	—	4	1	1	2	3	3	14
" drugih dežel takraj Litve . .	1	—	—	—	—	—	—	1
" dežel onkraj Litve	—	—	—	—	1	—	2	3
" inozemstva	—	—	—	—	—	—	—	—
Skupaj	42	46	32	38	29	22	48	257
3. Po materinščini.								
Slovencev	41	45	32	38	29	22	48	255
Hrvatov	—	1	—	—	—	—	—	1
Čehov	1	—	—	—	—	—	—	1
Skupaj	42	46	32	38	29	22	48	257
4. Po veri.								
Katoličani (lat. obreda) vsi	42	46	32	38	29	22	48	257
5. Po starosti.								
11 let starih	8	1	—	—	—	—	—	9
12 " "	10	3	2	2	—	—	—	17
13 " "	9	17	5	6	1	1	—	39
14 " "	9	20	11	11	5	3	4	63
15 " "	2	3	10	12	8	8	5	48
16 " "	2	2	3	4	9	7	10	37
17 " "	1	—	1	3	5	2	16	28
18 " "	1	—	—	—	—	1	11	13
19 " "	—	—	—	—	1	—	2	3
Skupaj	42	46	32	38	29	22	48	257

	V razredu							Skupaj
	I.		II.		III.		IV.	
	a	b	a	b	a	b		
6. Po bivališču starišev.								
Iz Ljubljane	10	15	14	13	11	7	19	89
Od drugod	32	31	18	25	18	15	29	168
Skupaj	42	46	32	38	29	22	48	257
7. Razredba.								
<i>a) Koncem šolskega leta 1899./1900. jih je dobilo:</i>								
Izpričevalo I. reda z odliko	8	2	2	2	2	2	4	22
» I. »	19	26	24	30	27	15	31	172
» II. »	8	7	—	2	—	3	7	27
» III. »	2	5	—	—	—	—	2	9
Ponavljalna izkušnja se je dovolila	4	5	6	4	—	2	4	25
Dodatna izkušnja se je dovolila (zaradi bolezni)	1	1	—	—	—	—	—	2
Izvenrednih učencev	—	—	—	—	—	—	—	—
Skupaj	42	46	32	38	29	22	48	257
<i>b) Dodatek k šolskemu letu 1898./99.</i>								
Ponavljalnih izkušenj je bilo do- voljenih	4	2	3	3	2	3	3	17
Izkušnja je prebilo:								
Povoljno	3	2	3	3	2	3	3	16
Nepovoljno (ali pa jih ni prišlo)	1	—	—	—	—	—	—	1
Dodatnih izkušenj je bilo do- voljenih	—	—	—	—	—	—	—	—
Izkušnja je prebilo:								
Povoljno	—	—	—	—	—	—	—	—
K izkušnji jih ni prišlo	—	—	—	—	—	—	—	—
Tedaj je končani posledek za šolsko letu 1898./99.:								
Dobilo jih je:								
Izpričevalo I. reda z odliko	3	5	3	4	5	1	1	21
» I. »	26	39	20	20	40	27	27	172
» II. »	9	6	6	8	4	—	—	33
» III. »	1	2	—	—	2	1	1	6
Neizprašanih	—	—	—	—	—	—	—	—
Skupaj	39	52	29	32	51	29	29	232
8. Denarni prispevki učencev.								
Šolnino jih je moralo plačati:								
v I. polletju	21	26	9	4	7	4	5	76
v II. »	9	8	4	4	6	4	8	43
Na pol oproščenih je bilo:								
v I. polletju	—	—	—	—	—	—	—	—
v II. »	—	—	—	—	—	—	—	—
Polpolnoma oproščenih je bilo:								
v I. polletju	20	25	27	36	20	22	44	194
v II. »	33	38	28	34	23	18	40	214
Šolnina je znašala:								
v I. polletju . . . . . K	840	1040	360	160	280	160	200	3040
v II. » . . . . . »	360	320	160	160	240	160	320	1720
Skupaj K	1200	1360	520	320	520	320	520	4760

	V razredu							Skupaj
	I.		II.		III.		IV.	
	a	b	a	b	a	b		
Vzprejemina je znašala K	277·20	239·40	12·60	—	12·60	8·40	16·80	567·—
Prispevki za učila so znašali . . . . . K	134·—	132·—	76·—	80·—	60·—	54·—	96·—	632·—
Prispevki za igrala . . . . . K	19·60	20·—	11·20	12·—	8·80	8·40	14·40	94·40
Pristojbina za izpričevalne dvojnice . . . . . K	—	—	—	—	—	—	—	—
Skupaj K	430·80	391·40	99·80	92·—	81·40	70·80	127·20	1293·40
9. Udeležba pri pouku v odnosno-obveznih in neobveznih predmetih.								
Telovadba	5	12	7	5	6	2	18	55
Petje	5	4	11	4	8	4	7	43
Laščina	—	—	—	—	—	—	9	9
Francoščina	—	—	—	—	—	—	4	4
Lepopisje	13	5	6	4	1	6	1	36
Risanje	2	2	3	3	—	—	7	17
10. Ustanove.								
Število štipendistov	1	—	1	4	3	3	4	16
Skupni znesek ustanov K	134	—	420	1278·90	729	407	890	3858·90

II. Podpore.

a) Ustanove (prim. šte. 10!).

Štev.	Ime štipendistovo	Razred	Ime ustanove	Podelilni odlok	Znesek v kronah
1	Lesar Josip	I. a.	Anton Lesar	c. kr. dež. vlade kranjske z dne 5. I. 1900, šte. 19273 ex 1899	134·—
2	Pleničar Ivan	II. a.	Matevž Langus	c. kr. okrajnega sodišča v Radovljici z dne 15. XI. 1898, šte. IV $\frac{274/56}{13}$	420·—
3	Bolka Fran	II. b.	Aleksander Sorman	c. kr. dež. vlade kranjske z dne 20. I. 1900, šte. 903	394·—
4	Česen Anton	II. b.	Klement Tadej grof Lanthieri	c. kr. dež. vlade kranjske z dne 17. VI. 1899, šte. 8826	159·60
5	Požanel Karol	II. b.	Ivan Kallister, 8. mesto	c. kr. dež. vlade kranjske z dne 15. I. 1900, šte. 18961 ex 1899	502·—
Odnos					1609·60

Štev.	I m e štipendistovo	Razred	I m e ustanove	Podelilni odlok	Znesek v kronah
				Prenos . . .	1609·60
6	Šraj Ivan	II. b.	Anton Jeralla, 2. mesto	c. kr. dež. vlade kranjske z dne 25. I. 1898, šte. 1284	223·30
7	Skvarča Fran	III. a.	Josip Gorup, 1. mesto	c. kr. dež. vlade kranjske z dne 9. II. 1899, šte. 1583	500—
8	Tavzes Karol	III. a.	I. Unbekannt	c. kr. dež. vlade kranjske z dne 15. I. 1900, šte. 18969 ex 1899	109·20
9	Verhovec Ivan	III. a.	Jurij Töttinger, 3. mesto	c. kr. dež. vlade kranjske z dne 17. I. 1900, šte. 249	119·80
10	Bončina Fran	III. b.	Josip Ev. Kavčič	županstva idrijskega z dne 3. VIII. 1898, šte. 1850	100—
11	Rupnik Matevž	III. b.	Anton Alojzij Wolf, 3. mesto	knezoškof. ordinarijata z dne 3. VI. 1899, šte. 2410 (c. kr. dež. vlade kranjske z dne 15. VI. 1899, šte. 8619)	158—
12	Tomšič Fran	III. b.	Ivan Tomšič	c. kr. dež. vlade kranjske z dne 17. I. 1900, šte. 769	149—
13	Močnik Ernst	IV.	Anton Alojzij Wolf, 1. mesto	c. kr. dež. vlade kranjske z dne 17. I. 1900, šte. 671	158—
14	Šabec Karol	IV.	Ivan Kallister, 3. mesto	c. kr. dež. vlade kranjske z dne 31. V. 1899, šte. 7903	502—
15	Tomec Ernst	IV.	Jernej Sallocher, 3. mesto	mestnega magistrata ljubljanskega z dne 21. III. 1900, šte. 5686	100—
16	Tomec Valentin	IV.	Marija Tomec	ravnateljstva c. kr. višje gimnazije ljubljanske z dne 12. V. 1900, šte. 251	130—
				Skupaj . . .	3858·90

b) Podporna zaloga. Prevesna večina naših učencev, ki so do mala kmetijskih roditeljev sinovi, je z domi tako ubožna, da bi se ne mogla šolati v mestu, ko bi ne imela zanesljive in trdne zaslonbe v občeznani milosrčnosti tukajšnjega prebivalstva. Zavod sam sicer doslej še ne zmaga nikakršnega podpornega društva ali stalnega podpornega zaklada. Da se je pa vendar sirotnikom vsaj kolikor toliko olajšala jediniščina, hvala za to gre raznim skupščinam in posameznikom, ki so podajali ravnateljstvu i v preteklem šolskem letu v podporo potrebnih pripomočkov. Med temi blagotvorniki se zopet odlikujeta visoki deželni zbor kranjski in preslavna hranilnica kranjska, ki sta velikodušno volila zavodu v podporne namene 500, oziroma 300 K. Iz nabranih prispevkov so se preskrbovali pridnejši potrebni z učnimi knjigami in obleko, vrhu tega pa so prejeli večje ali manjše zneske v gotovini (za stanovanje, hrano, v boleznih i. t. d.). Podpore je delilo ravnateljstvo, sporazumevši se vsakokrat z dotičnim razrednikom.

Knjižnica podporne zaloge se je pomnožila za 118 knjig. Nakupilo se je namreč 15 atlantov in 101 učna knjiga, 2 pa je podaril drugošolec Andrej Druškovič.

Računski pregled.

A. Dohodki:

Prenos iz šolskega leta 1898./99. (po obračunu, podanem dne 1. oktobra 1899. I. pod števil. 267 in potrjenem od c. kr. dež. šol. sveta z razpisom z dne 9. oktobra 1899, števil. 2891) . . . . . K 176·82

Darovali so:

Visoki deželni zbor kranjski	500·—
Preslavna hranilnica kranjska	300·—
Gospa M. Smolej, vdova c. kr. deželnega šolskega nadzornika	50·—
Gospod Otomar Bamberg, knjigotržec, posestnik i. t. d.	30·—
Čast. gosp. župnik M. Malenšek	10·—
Slavna tvrdka L. Schwentner	10·—
" " J. Giontini	10·—
" " O. Fischer	10·—
Učiteljski zbor dne 13. oktobra 1899	22·—

Ob novem letu:

a) gg. profesorji: S. Rutar in Jos. Jenko po 6, Dav. Karlin in Andr. Karlin po 4, dr. Jos. Debevec 3·16, dr. Jos. Komljanec 3, Jan. Mulaček in Jul. Krek po 2, ravnatelj 10 K, skupaj	40·16
b) učenci* razreda I. a. 35·12, I. b. 9·52, II. a. 10, II. b. 22·74, III. a. 17·72, III. b. 9·34, IV. 20·84 K, skupaj	125·28
Popustek, dobljen pri nakupu zvezkov, od razreda I. a. 60 b, I. b. 78 b, III. a. 40 b, III. b. 66 b, od prof. Sinkoviča K 2·20, skupaj	4·64
Odškodnina, plačana od učencev za izgubljene ali pokvarjene knjige	51·50
Skupaj	K 1340·40

B. Stroški:

Za učne knjige	K 332·64
Za obleko in obutev	364·50
Za vezanje knjig	14·—
Podpore v gotovini	270·75
Skupaj	K 981·89

Ako se odbijejo od dohodkov v znesku . . . . . 1340·40

stroški v znesku . . . . . 981·89

ostane prebitka . . . . . K 358·51

* I. a. razreda: Flein 20 K 40 b, Kobi 4 K, Lesar 2 K, Kodre Al. in Senčar po 1 K, Jaklič, Lapajne, Luschützky po 60 b, Klešnik in Punčuh po 40 b, Natlačen 30 b, Peklaj 24 b, Albrecht, Cotič, Dostal, Kodre Ant., Koschelj, Puc, Zupan po 20 b, Dolinar 16 b, Badiura, Cepuder, Detela, Grum, Horvat, Juvan, Kokej, Kristan, Kveder, Močnik, Mrak, Slojkovič, Skof, Tavzes, Urhovník, Zalar, Zužek po 10 b, Garvas in Slivar po 60 b. — I. b. razreda: Dolinšek, Zorc, Zan po 1 K, Dežela, Rodič, Troha po 60 b, Jenko in Kokej po 40 b, Moder in Peček po 30 b, Del-Linz, Gerčar, Gergorič, Kodar, Lušin, Maršič, Mravljje, Paulin, Peršin, Stučin po 20 b, Piškur 16 b, Peterlin 14 b, Piehler 12 b, Berlan, Knavs, Koželj, Kratochwill, Lapajne, Mlinar, Potrato Ivan, Potrato Jos., Verhovec po 10 b. — II. a. razreda: Druškovič in Hieng po 2 K, Dimnik in Domicelj po 60 b, Bratina, Mrevlje, Škof po 40 b, Borštnik, Pleničar, Zilko po 30 b, Antončič, Burnik, Černe, Ottavi, Poljanec, Prijatelj, Selan, Sirca, Vadnal po 20 b, Aleš, Kavčič, Kelhar, Ločnikar, Lušin, Mehle, Palčić, Rigler, Zlatnar po 10 b. — II. b. razreda: Bolka 10 K 10 b, Poženel 4 K, Dolgan in Ogrinc po 2 K, Lapajne 1 K, Semič 60 b, Jerin 40 b, Prudič 30 b, Jež 26 b, Delacorda, Koželj Ludv., Tauželj, Teran po 20 b, Trost 14 b, Čosen, Delak, Fajdiga, Hočevnar, Jerb, Koželj Dam., Kraševac, Pregelj, Schmutz, Sraj, Tomažič po 10 b, Zvočelj 4 b. — III. a. razreda: Stare 6 K, Tavzes 4 K 20 b, Verhovec 2 K 18 b, Skvarča 2 K, Grebenc in Virant po 30 b, Beštjančič 24 b, Blaž, Goljar, Kastelic, Kovač, Ladiha, Osana, Schifferer po 20 b, Šiška 18 b,

Blagodušno sta podpirala revne učence, podajajoč jim hrano vsak dan ali vsaj posamične dneve v tednu, tudi samostana prečast. oo. frančiškovcev in mm. uršulink, prečast. vodstvo usmiljenih sester v hiralnici, v kateri so nekateri učenci brezplačno uživali vso oskrbo, nadalje knezoškof. Alojzijevišče, slavno ravnateljstvo «ljudske in dijaške obednice» in mnogi zasebniki. Med njimi so si zavezali zavod na posebno hvaležnost prečast. gg. duhovniki ljubljanski, ki so bili mnogim učencem v raznih stiskah in nadlogah na pomoč, zlasti prečast. gosp. kanonik in deželni poslanec Andrej Kalan, čigar požrtvovalno mladino ljubje je preskrbelo znatnemu številu učencev brezplačno hrano v omenjeni obednici.

Izpolnjujoč prijetno dolžnost zahvaljuje poročevalec v imenu zavoda vse njegove p. n. dobrotnike kar najtopleje ter se usoja priporočati pomoči potrebne učence še nadaljnji njih blagohotnosti.

12. Vzprejemnine in prispevki učencev za učila (glej štev. 81).

Ti doneski so se porabili v zmislu ministerskih naredb z dne 14. junija 1878, štev. 9299, in z dne 17. aprila 1891, štev. 6323, za nakup učil, potrebnih pri posameznih učnih strokah.

VII.

Wichtigere Erlässe der k. k. Unterrichtsbehörden.

1.) Erlass des k. k. Ministeriums für Cultus und Unterricht vom 1. Mai 1899, Z. 12.014 (intim. mit dem Erlasse des k. k. Landesschulrathes für Krain vom 23. Juni 1899, Z. 1635): Am Ende einer Conferenzperiode ist ein Gesammturtheil über die Leistungen der Schüler in den einzelnen Unterrichtsgegenständen abzugeben und in den Classenkatalog einzutragen. Dieses Urtheil ist den Eltern oder deren Stellvertretern auf Verlangen oder von amswegen mitzuthellen. Dagegen ist dem Publicum die Einsichtnahme in die Classenkataloge nicht mehr zu gestatten.

2.) Erlass des k. k. Landesschulrathes vom 14. November 1899, Z. 2426, womit (zufolge Ermächtigung Sr. Excellenz des Herrn Leiters des k. k. Ministeriums für Cultus und Unterricht vom 8. November 1899, Z. 2491) angeordnet wird, dass die an sämmtlichen Schulen und Lehranstalten am 19. November als dem Tage des Namensfestes weiland Ihrer Majestät der Kaiserin und Königin Elisabeth abzuhaltende kirchliche Feier, wenn dieser Tag auf einen Sonntag fällt, auf den in diesem Falle schulfrei zu haltenden 18. November zu übertragen ist

3.) Erlass Sr. Excellenz des Herrn Ministers für Cultus und Unterricht vom 23. Februar 1900, Z. 5146, mit welchem eine neue Auflage des Lehrplanes und der Instructionen für den Unterricht an den Gymnasien in Österreich veröffentlicht wird.

Dolenc 12 b, Cankar, Hladnik, Juvan, Meseč, Ogrinc, Ravnikar, Ržen, Zabkar po 10 b. — III. b. razreda: Tomšič 2 K 50 b, Karlin 2 K, Kandare in Odlasek po 1 K, Sitar 60 b, Zalotel 22 b, Bizjak, Česnik, Rupnik, Schiffrer, Štefln po 20 b, Zabukovec 12 b, Agnelotto, Bončina, Borštnik, Fegic, Gostič, Kordiš, Marčić, Nerima, Znidarsič po 10 b. — IV. razreda: Šabec 5 K 2 b, Tomec Val. 3 K, Močnik 2 K 24 b, Smuc 1 K 2 b, Černe, Holecček, Ledenic po 1 K, Tomšič 54 b, Keel in Potočnik po 50 b, Polak 48 b, Gluha, Čok, Košenina, Miglantsch po 40 b, Bevc in Novak Vikt. po 24 b, Dimnik, Jeralla, Oblak po 22 b, Avser, Fatur, Jerman, Lovšin, Magajna, Novak Iv., Perhavec, Samsa, Suštersič, Vovk po 20 b, Bošter, Golj, Tomec Ernest po 10 b.

VIII.

Kako se je pospeševal telesni razvoj šolske mladine.

(Zvršitev ministerske naredbe z dne 12. oktobra 1890, števil. 1853.)

Preteklo šolsko leto ni bilo niti jeseni niti po zimi ugodno telesnemu razvoju šolske mladine. Deževna jesen je preprečila igre na travniku skoraj popolnoma, pregorka zima pa je onemogočila prosto gibanje in zabavo na ledu. Istotako sta ovirala pogosti dež in nizka temperatura v poletnem času kopanje in plavanje.

Šolske igre je vodil s potrebno opreznostjo namestni učitelj *Janko Mulaček*. Igralo se je ob torkih, četrtnih in sobotah popoldne na travniku v Lattermannovem drevoredu, katerega je v ta namen odmenil slavni mestni zbor. Pri igrah so bili učenci razdeljeni po razredih in pri večji udeležbi tudi po oddelkih, in vsak razred, oziroma oddelek, je za-se igral svoje igre.

Igre so si učenci po svojih rediteljih večinoma sami izbirali. Ugaјalo je zlasti lučanje velike in male ročne žoge; poleg tega so se igrale še igre: Kužki, Kužki z dvema oddelkoma, Zunanji in notranji, Buri in Angleži, Vojska, Jezdeci in konji, V vodnjak gledati, Trdni most, Piramida i. dr.

Sljedeča preglednica kaže, kedaј, kje in koliko časa se je igralo in koliko je bilo udeležencev:

Dan	Igrišče	Čas	Število
9. oktobra 1899	Travnik	4—6	133
12. » »	Izlet na Fužine	4—7	98
14. » »	Travnik	4—6	139
19. » »	»	4—6	119
24. » »	»	4— $\frac{1}{2}$ 6	97
19. maja 1900	»	4—6	112
29. » »	»	4—6	128
9. junija »	»	5—7	109
12. » »	»	5—7	84
19. » »	»	5—7	77
5. julija »	»	$\frac{1}{2}$ 5— $\frac{1}{2}$ 7	83
10. » »	»	5—7	80

5. maja 1900: Celdanski izlet čez Vižmarje, Tacen v Smlednik in od tod čez Medvode, Vižmarje v Ljubljano. Udeležencev je bilo nad sto.

Potrebnih igral je pribavilo ravnateljstvo iz prispevkov, ki jih v ta namen plačujejo učenci.

Vsak šolski dan se je dovolilo učencem ob desetih deset minut počitka; ta čas so se smeli izprehajati po prostornem šolskem dvorišču, dočim so se zračile učilnice.

IX.

Kronika.

Če tudi se je strogo zvrševala od vis. c. kr. naučnega ministerstva l. 1894. izdana naredba, po kateri ni smetno vzprejemati na ljubljanskih gimnazijah pripadnikov državnih gimnazij v Kranju in Novem mestu, se vendar število učencev ni skrčilo, temveč se je celo vzvišalo (vzprejelo se jih je začetkom šolskega leta 35 več nego lani ob istem času).

Zavod je štel štiri razrede s tremi vzporednimi oddelki. Z razpisom z dne 3. avgusta 1899. l., štev. 1945, je bil namreč dovolil preslav. c. kr. deželni šolski svet, da se deli tretji (nad 50 učencev broječi) razred v dva oddelka. Ker je bilo dalo vis. c. kr. naučno ministerstvo prof. *dr. L. Požarju* celoleten odpust (prim. str. 29.) in ker ravnateljstvu ni bilo možno dobiti odpuščencu primernege namestnika, je poučevalo na zavodu le 10 učiteljev: ravnatelj, 5 profesorjev in 4 namestni učitelji. Učne ure prof. *dr. Požarja* so se porazdelile med učitelje jezikoslovne stroke.

Z razpisom z dne 28. junija 1899. l., štev. 15.142, je imenovalo vis. c. kr. naučno ministerstvo nadučitelja ljudske šole pri sv. Mariji de victoria v Pragi, *Vaclava Srpa*, glavnim učiteljem za risanje na tukajšnjem c. kr. učiteljišču z obvezo, da prevzame zajedno (brezplačni) risarski pouk na obeh ljubljanskih gimnazijah; z istim razpisom je odvzelo c. kr. naučno ministerstvo te dolžnosti dose-danjega risarskega učitelja, ces. svetnika in realčnega profesorja *Ivana Franketa*.

Z razpisom z dne 15. julija 1899. l., štev. 19.123, je povišal prevzvišeni gospod naučni minister prof. *dr. L. Požarja* v VIII. činovni red (s pravno veljavnostjo od dne 1. prosinca 1900. l.).

Z odlokom z dne 19. julija 1899. l., štev. 1804, je priznal preslav. c. kr. deželni šolski svet *ravnatelju* peto, z odlokom z dne 8. avgusta 1899. l., štev. 2122, pa profesorju *Andreju Karlinu* prvo petletnico.

* * *

Šolsko leto 1899./1900. se je pričelo dne 18. septembra s slovesno sv. mašo z «Veni sancte», ki jo je služil v stolnici preč gosp. konzistorijalni svetnik, monsignor in c. kr. profesor na tukajšnji višji gimnaziji, *Tomo Zupan*. Vzprejemne izkušnje so se opravile 16., ponavljalne pa v dobi od 16. do 18. septembra.

Dne 9. decembra je premilostni knez in škof ljubljanski *dr. Anton Bonaventura Jeglič* slovesno blagoslovil novo šolsko poslopje, zgrajeno za tukajšnjo višjo gimnazijo. Na povabilo slavnega ravnateljstva omenjenega zavoda se je te slavnosti udeležil z ravnateljji drugih ljubljanskih državnih učilišč tudi poročevalec.

Prečast. gospodu katehetu prof. *Andreju Karlinu* se je podelil Kürnberggov kanonikat pri tukajšnji stolici; dne 28. prosinca t. l. ga je v to dostojanstvo slovesno vmesil premil. knez in škof *dr. Anton Bonaventura Jeglič*.

Prvo polletje se je končalo dne 10. februarija s tiho sv. mašo, po kateri se je pela cesarska pesen, drugo polletje pa se je pričelo dne 14. februarija.

V dobi od 20. do 30. marcija je nadzoroval zavod c. kr. deželni šolski nadzornik gosp. *Josip Šuman*, ki je bil prisostvoval že dne 14. novembra pouku prirodopisnemu v I. a., slovenskemu v I. b. in grškemu v III. a. razredu. Pregledavši náložne zvezke učencev, šolske kataloge in razrednice je sklical dne 2. aprila učiteljstvo v konferencijo ter mu podal nekaj navodil, označivši učne uspehe v občē kot povoljne. Rešujoč gospoda c. kr. deželnega šolskega nadzornika poročilo o tem nadzorovanju je priznal c. kr. deželni šolski svet v razpisu z dne 29. aprila t. l., štev. 1087, skrbnost vodstva in prizadevnost učiteljskega zbora.

Dne 5. maja je priredil zavod majniški izlet v Smedlnik, ki se ga je udeležilo 109 učencev pod vodstvom več učiteljev.

Bogoslužne vaje: God Njegovega Veličanstva cesarja *Franca Jožefa I.* je obhajal zavod dne 4. oktobra s sv. mašo, po kateri se je pela cesarska pesen. Dne 18. novembra pa se je služila spominska sv. maša za Njeno Veličanstvo rajno cesarico *Elizabeto*. Učiteljstvo se je vrhu tega udeležilo tudi še slovesnih sv. maš v stolni cerkvi na rojstveni in godovni dan Njegovega Veličanstva cesarja *Franca Jožefa I.* (dne 18. avgusta, oziroma 4. oktobra) kakor tudi slovesnih zadušnic za

rajne ude presvetle cesarske rodovine (dne 11. novembra za Njeno Veličanstvo cesarico *Elizabeto*, dne 28. junija pa za Njegovo Veličanstvo cesarja *Ferdinanda I.*). — K izpovedi in sv. obhajilu je šla šolska mladina trikrat. V zmislu razpisa c. kr. naučnega ministerstva z dne 23. junija leta 1899., šte. 861 ex 1897, so se vršile dne 8., 9. in 10. aprila v nunski cerkvi velikonočne duhovne vaje. Na prošnjo preč. gosp. kateheta jih je z apostolsko gorečnostjo vodil preč. gosp. dr. theol. et phil. *Mihael Opeka*, prefekt v knezoškof. Alojzijevišču in pomožni učitelj verouk na tukajšnji višji realki. Na tem kolikor požrtvovalnem, toliko prospešnem poslovanju bodi blagemu gospodu izrečena s tega mesta najtoplejša zahvala. — Pripravljeni od preč. gosp. kateheta so prejeli štirje učenci o binkoštih svetstvo sv. birme. V toplejših mesecih so se udeleževali učenci dvakrat na teden (ob sredah in četrtdkih) sv. maše, darovane v nunski cerkvi ob polosmih. Ob nedeljah in praznikih je bila do 10. decembra služba božja v nunski cerkvi za državno nižjo gimnazijo in spodnje štiri razrede tukajšnje višje gimnazije skupna, od 10. decembra naprej pa se je ondi opravljala le za nižjo gimnazijo. Cerkevno petje je vodil celo leto tretješolec *Karol Žabkar*, spremljal pa je je na harmoniju gojenec orglarske šole *Anton Brejc*. — Zavod se je korporativno udeležil slovesnega cerkvenega obhoda na dan sv. rešnjega telesa (dne 14. junija), zastopniki učiteljskega zbora pa tudi cerkvenega obhoda na veliko soboto (dne 14. aprila).

Zdravstveno stanje učencev je bilo ugodno: nevarno oboleli so le trije učenci, a umrl hvala bogu ni nobeden.

Ustne premestne izkušnje so se vršile v dobi od 30. junija do 9. julija, razredbene konferencije so bile dne 9. in 10., završna pa 13. julija. V zmislu ministerskega razpisa z dne 22. junija t. l., šte. 17.644, se je končalo šolsko leto že dne 14. julija z zahvalno sveto mašo, po kateri se je pela cesarska pesen. Nato so se učencem razdelila izpričevala. Dne 16. julija se prično (ob osmih) vzprejemne izkušnje za vstop v I. razred, za kateri se je zglasiti dne 15. julija.

X.

Naznanilo o začetku šolskega leta 1900./1901.

Šolsko leto 1900./1901. se prične dne 18. septembra s slovesno sveto mašo z »Veni sancte«, ki se bo služila ob desetih v stolni cerkvi. Na novo vstopajočim učencem (vseh razredov) se je zglasiti, spremljanim od staršev ali njih namestnikov, dne 15. septembra pri gimnazijskem ravnateljstvu v rojstvenim listom, šolskim izpričevalom zadnjega leta (štipendistom in šolnine oproščenim tudi z dotičnimi dekreti) ter plačati 4 K 20 b vzprejemnine in 2 K 40 b prispevka za učila in igrala.

Učenci, ki se dajo vpisati v prvi razred, morajo tekom solnčnega leta 1900. dovršiti deseto leto ter prebiti vzprejemno izkušnjo z dobrim uspehom. Oni, ki so doslej obiskovali kako javno ljudsko šolo, naj se izkažejo (v zmislu razpisa c. kr. naučnega ministerstva z dne 7. aprila 1878, šte. 5416) z dotičnim šolskim (obiskovalnim) izpričevalom, obsezojočim rede iz krščanskega nauka, učnega (= slovenskega in nemškega) jezika in računstva. Vzprejemne izkušnje se prično dne 17. septembra, in sicer pismene zjutraj ob osmih, ustne popoldne ob treh. Pri teh izkušnjah se zahteva (po določilih minist. razpisov z dne 14. marcija 1870. l., šte. 2370, in z dne 27. maja 1884. l., šte. 8019): Iz krščanskega nauka toliko

znanja, kolikor se ga more pridobiti v prvih štirih letnih tečajih ljudske šole; v učnem jeziku (slovenskem in nemškem) spretnost v čitanju in pisanju, znanje početnih nauk iz oblikoslovja, spretnost v analizovanju prosto razširjenih stavkov, poznavanje pravopisnih pravil; v računstvu izvežbanost v štirih osnovnih računskih vrstah s celimi števili.

Izpraševancem, ki bi vzprejemne izkušnje ne prebili s povoljnim uspehom, se vrne vsa plačana pristojbina. Vzprejemno izkušnjo ponoviti v istem letu na istem učilišču ali na kaki drugi srednji šoli ni dovoljeno.

Po 15. septembru se na novo vstopajoči učenci ne bodo več vzprejemali.

Učencem, ki so že doslej obiskovali ta zavod, se je javiti dne 16. septembra pri ravnateljstvu s šolskim izpričevalom zadnjega polletja ter plačati 2 K 40 b prispevka za učila in igrala.

Učenci, ki nameravajo prestopiti z drugih učilišč na c. kr. državno nižjo gimnazijo ljubljansko, naj si priskrbe na izpričevalu zadnjega polletja pripomnjo o pravilno naznanjenem odhodu; isto je storiti tudi onim tukajšnjim učencem prvih treh razredov, ki hočejo prihodnje leto nadaljevati svoje nauke kje drugje.

Zapiski učnih knjig se dobivajo pri tukajšnjih knjigotržcih.

Ponavljalne in dodatne izkušnje se bodo vršile dne 17. in 18. septembra, istotako vzprejemne izkušnje za vse druge razrede (izvemši I.).

Polletna šolnina znaša 40 K. Učenci I. razreda jo morajo plačati za I. polletje v prvih treh mesecih šolskega leta; vendar smejo (v zmislu razpisa vis. naučnega ministerstva z dne 6. maja l. 1890.), ako so revni, prositi plačilnega odloga, oziroma oproščenja šolnine ter oddati dotične prošnje ravnateljstvu v prvih osmih dneh šolskega leta. Njih prošnji se more ugoditi, ako jim prizna učiteljski zbor po prvih dveh mesecih v vsakem šolskem predmetu najmanj znamko »povoljno« (»befriedigend«), v vedenju znamko »hvalno« (»lobenswert«) ali »povoljno«, v pridnosti pa »vztrajno« (»ausdauernd«) ali »povoljno«, koncem I. polletja pa I. razred v napredku, v vedenju in pridnosti pa najmanj znamko »povoljno«. V vseh drugih slučajih morajo neoproščeni učenci plačati polletno šolnino v prvih šestih tednih vsakega polletja, ako jih ni med tem presl. deželni šolski svet oprostil plačevanja šolnine na njih upravičeno prošnjo. Upravičena pa je prošnja (po razpisu vis. naučnega ministerstva z dne 12. junija l. 1886., šte. 9681) le, ako so prosilci zares revni in ako so dobili v izpričevalu zadnjega polletja najmanj prvi red v napredku, v vedenju in pridnosti pa vsaj znamko »povoljno«.

Prošnjam za oproščenje šolnine, naslovljenim na »preslavn. c. kr. deželni šolski svet kranjski«, naj pridenó revni prvošolci (ki niso repetenti) revnostno izpričevalo, obsezajoče natančne in vestne podatke o stanu in imetku staršev ter ne nad jedno leto staro; neoproščeni revni učenci drugih razredov pa morajo priložiti svojim prošnjam tudi še izpričevalo zadnjega polletja.

Učenci, pripadajoči po svojem rojstvenem kraju ali po rodbinskih razmerah ozemlju c. kr. okrajnih glavarstev v Kranju, Radovljici, Črnomlju in Novem mestu ali pa ozemlju c. kr. okrajnih sodišč v Kamniku, Kostanjevici, Mokronogu in Zatičini, se po razpisu preslavn. c. kr. deželnega šolskega sveta z dne 28. avgusta l. 1894., šte. 2354, na tem zavodu ne smejo vzprejemati. V posebnega ozira vrednih slučajih more jim vzprejem izjemoma dovoliti le c. kr. deželni šolski svet.

P. n. starši ali varuhi takih učencev, ki nameravajo tukaj na novo vstopiti ter potrebujejo takega dovoljenja, naj si je pravočasno izposlujejo pri preslavn. c. kr. deželnem šolskem svetu s posebno, dobro utemeljeno prošnjo.

Ravnateljstvo.

Mittheilungen, den Beginn des Schuljahres 1900/1901 betreffend.

Das Schuljahr 1900/1901 wird am 18. September mit einem in der Domkirche um 10 Uhr abgehaltenen hl. Geistamte eröffnet werden. **Neu eintretende Schüler** aller Classen haben sich am **15. September** bei der Gymnasialdirection zu melden, sich mit dem Taufscheine, den Schulnachrichten, resp. dem Zeugnisse über das letzte Semester (Stipendisten und vom Schulgelde befreite Aufnahmswerber überdies mit den betreffenden Decreten) auszuweisen und eine Aufnahmstaxe von 4 K 20 h nebst einem Lehr- und Spielmittelbeitrage von 2 K 40 h zu entrichten.

Schüler, welche in die **I. Classe neu eintreten** wollen, müssen das zehnte Lebensjahr erreicht haben oder es noch im Solarjahre 1900 erreichen und sich einer Aufnahmeprüfung mit gutem Erfolge unterziehen. Die **Aufnahmeprüfungen** beginnen am **17. September**, und zwar um 8 Uhr vormittags die schriftlichen, um 3 Uhr nachmittags die mündlichen. Bei diesen Prüfungen werden im Sinne der h. Ministerial-Verordnungen vom 14. März 1870, Z. 2370, und vom 27. Mai 1884, Z. 8019, folgende Anforderungen gestellt: «In der **Religion** jenes Maß von Wissen, welches in den ersten vier Jahreskursen einer Volksschule erworben werden kann; in der **Unterrichtssprache** (slovenisch und deutsch) Fertigkeit im Lesen und Schreiben, Kenntnis der Elemente aus der Formenlehre, Fertigkeit im Analysieren einfach bekleideter Sätze, Bekanntschaft mit den Regeln der Orthographie; im **Rechnen** Übung in den vier Grundrechnungsarten in ganzen Zahlen».

Schülern, welche diese Aufnahmeprüfung nicht bestehen, werden die erlegten Taxen rückerstattet. Eine Wiederholung der Aufnahmeprüfung im selben Jahre, sei es an dieser oder an einer anderen Anstalt, ist unzulässig.

Nach dem 15. September werden neu eintretende Schüler nicht mehr aufgenommen.

Die dieser Anstalt bereits angehörenden Schüler haben sich am **16. September** bei der Direction mit dem Semestralzeugnisse zu melden und einen Lehr- und Spielmittelbeitrag von 2 K 40 h zu erlegen.

Die **Nachtrags- und Wiederholungsprüfungen** sowie die **Aufnahmeprüfungen** für die II. bis IV. Classe finden am **17. und 18. September** statt.

Die Verzeichnisse der pro 1900 1901 dem Unterrichte zugrunde zu legenden Lehrbücher sind in den hiesigen Buchhandlungen erhältlich.

Nach den Bestimmungen des Erlasses des hochlöbl. k. k. Landesschulrathes vom 28. August 1894, Z. 2354, dürfen Schüler, welche nach ihrem Geburtsorte und nach ihren Familienverhältnissen dem Bereiche der k. k. Bezirkshauptmannschaften Krainburg, Radmannsdorf, Rudolfswert und Tschernembl und dem Bereiche der k. k. Bezirksgerichte Landstraß, Nassenfuß, Sittich und Stein angehören, hierorts nur ausnahmsweise in besonders berücksichtigungswürdigen Fällen mit Genehmigung des k. k. Landesschulrathes aufgenommen werden.

Die P. T. Angehörigen jener Schüler, welche hierorts **neu eintreten** wollen und einer solchen Genehmigung bedürfen, wollen um dieselbe beim k. k. Landesschulrathe rechtzeitig mit einem gut motivierten Gesuche einschreiten.

Die Direction.

Imenik učencev.*

I. a. razred.

Albreht Anton, Orehek.
Badiura Josip, Litija.
Bahovec Fran, Ljubljana. *R.*
Cepuder Josip, Litija.
Cotič Rudolf, Vipava.
Detela Stanko, Dob.
Dolinar Josip, Dobrova.
Dostal Adolf, Ljubljana.
Flerin Fran, Kamnik.
Garvas Ivan, Ponova vas pri Št. Juriju.
Grum Josip, Lipoglav.
He Josip, Goriča vas pri Ribnici.
Jaklič Josip, Pusti Javor pri Št. Vidu na Dolenjskem. *R.*
Juvan Ciril, Ljubljana.
Kobi Ferdinand, Breg pri Borovnici.
Kodre Alojzij, Št. Vid pri Vipavi. *R.*
Kodre Anton, Branica pri Vipavi.
Kokel Fran, Idrija.
Koschel Anton, Radeče pri Zidanem mostu.
Kristan Pavel, Orehek.
Lapajne Srečko, Idrija.
Lesar Josip, Slatnik pri Ribnici.
Luschützky Josip, Gorenje Ležeče.
Mis Celestin, Chrudim na Češkem.
Močnik Josip, Idrija.
Mrak Alojzij, Mošnje pri Radovljici.
Natlačen Marko, Mavče pri Vipavi.
Peklaj Josip, Setnica pri Polhovem Gradcu.
Puc Fran, Ljubljana.
Punčuh Miroslav, Col pri Vipavi.
Rovan Emil, Col pri Vipavi.
Rupnik Pavel, Podgora pri Št. Vidu nad Ljubljano.
Senčar Ivan Dušan, Senožeče.
Slivar Albin, Ljubljana.
Stojkovič Gašpar, Podgrad.

Škof Fran, Ljubljana.
Tavzes Pavel, Idrija.
Ustar Anton, Slivna pri Vačah.
Vrhovnik Fran, Mengeš.
Zalar Matija, Pudob pri Ložu.
Župan Fran, Brezje pri Čemšeniku.
Žužek Radivoj, Marolci pri Orteneku.

Med šolskim letom so izostali:

Bizjak Leopold, Orešje pri Colu.
Cescutti Bernard, Ljubljana.
Derganc Karol, Ljubljana.
Ganoni Josip, Breznica pri Radovljici.
de Gleria Stanko, Dolenji Logatec.
de Gleria Viktor, Dolenji Logatec.
Horvat Andrej, Ljubljana.
Jančar Fran, Ljubljana.
Kervišer Rudolf, Piran v Istriji.
Klešnik Janko, Ljubljana.
Kveder Viktor, Fara pri Blokah.
Marinko Fran, Ljubljana.
Modrijan Ivan, Pekel pri Preserju.
Paulin Matevž, Bilek v Hercegovini.
Perci Mihael, Zadvor pri Dev. Mariji v Polju.
Polanjko Ivan, Ljubljana.
Potokar Fran, Krka.
Roglič Karol, Velike Lašče.
Rot Ivan, Dolje pri Borovnici.
Sever Anton, Senčur pri Kranju.
Šarabon Fran, Ljubljana.
Štucin Matija, Ljubljana.
Trošt Fran, Vinica.
Zemljič Fran, Radomirje pri Gornjem Gradcu na Štajerskem.
Zupančič Fran, Zagorje ob Savi.

I. b. razred.

Avčič Anton, Trnje.
Berlan Jožef, Veliki Gaber. *R.*
Bevk Ivan, Cerklje na Primorskem.
Božič Alojzij, Zgornje Pirniče. *R.*
Del-Linz Aleksander, Hruševje.
Dettela Emil, Zagorje pri Savi. *R.*
Dežela Miroslav, Idrija.

Dolinšek Vinko, Ljubljana.
Gergorič Toussaints Karol, Novo mesto.
Gerčar Josef, Ljubljana. *R.*
Gros Ivan, Krško.
Hladnik Jakob, Petkovec pri Rovtah.
Jenko Albin, Ljubljana.
Jordan Ludovik, Ljubljana. *R.*

* Debeli tisk znači odličnjake.

Knavs Karol, Kerzete pri Sodražici.
 Koder Fran, Zagorje.
 Kokelj Fran, Stari trg pri Višnji gori.
 Koželj Vladimir, St. Gothard.
 Kratochwill Kamilo, Ljubljana.
 Lapajne Fran, Ljubljana.
 Lušin Anton, Hrib pri Laškem potoku.
Maršič Fran, Globelj pri Sodražici.
 Mlakar Fran, Dobrunje.
 Mlinar Fran, Rovte pri Logatcu.
 Moder Feliks, Loke.
 Mravlje Teodor, Lukovica.
 Nefima Ferdinand, Kamnik.
 Novak Lovrenc, Zgornja Šiška.
 Pavlin Feliks, Smarje. *R.*
Peček Fran, Velike Lašče.
 Penko Matevž, Parje pri Zagorju.
 Persin Aleš, Stožice.
 Petrič Gabrijel, Vrhnika.
 Pichler Julij, Kandija pri Novem mestu.
 Potrato Josip, St. Vid pri Prevojah.
 Radovich Ernest, Gorica na Primorskem.
 Rodič Janez, Ljubljana.
 Sablich Justus, Čres na Primorskem.
 Sever Ivan, Ljubljana.
 Troha Alojzij, Babino polje pri Ložu.
 Ulčaker Fran, Trst.

Vrhunec Valentin, Železniki.
 Wohinz Karol, Kresnice. *R.*
 Zorec Rudolf, Ljubljana. *R.*
 Župančič Viktor, Kranjska gora.
 Zan Emil, Ljubljana.

Med šolskim letom so izostali :

Bergant Josip, Ljubljana.
 Brunčič Albin, Ljubljana.
 Findeisen Ivan, Ljubljana.
 Finžgar Fran, Ljubljana.
 Guzi Ivan, Ljubljana.
 Jenič Mihael, Ljubljana.
 Kosin Miroslav, Ljubljana. *R.*
 Peterlin Josip, Hudi konec.
 Piškur Fran, Trebelno pri Mokronogu.
 Potrato Ivan, St. Vid pri Prevojah.
 Primec Fran, Zalog pri Smarjah.
 Primožič Ivan, Trst.
 Rudolf Dominik, Lome pri Črnem vrhu.
 Sturm Ivan, Košana.
 Škof Janez, Šiška.
 Špan Mirko, Ljubljana.
 Stucin Martin, Cerkno na Primorskem. *R.*
 Tomec Herman, St. Vid pri Ljubljani.
 Vovk Alojzij, Lož.
 Wagner Josip, Ljubljana.

II. a. razred.

Aleš Fran, Ljubljana.
 Antončič Adolf, Ljubljana. *R.*
 Borštnik Vladimir, Hrib pri Žužemberku.
 Bratina Fran, Ustje pri Ajdovščini.
 Črnat Josip, Dvor pri Žužemberku.
 Dimnik Slavoj, Postojna.
 Domicelj Ivan, Zagorje na Pivki.
 Druškovič Andrej, Ljubljana.
 Hieng Ivan, Rakek.
 Kavčič Fran, Koseze nad Ljubljano.
 Kelhar Anton, St. Vid pri Ljubljani.
 Ločnik Pavel, Borovnica.
 Ločniškar Fran, Zbilje pri Smledniku.
 Lukan Ivan, Radovljica.
 Lušin Dominik, Hrib pri Loškem potoku.
 Mehle Anton, Velika Loka pri Višnji gori.
 Meršolj Anton, Radovljica.
 Modic Anton, Ljubljana.
 Mrevlje Anton, Sv. Križ pri Ajdovščini.
 Ottavi Anton, Ljubljana.

Palčič Venceslav, Markovce pri Starem trgu. *R.*
 Pleničar Ivan, Gabrje pri Celju.
 Poljanec Ivan, Ljubljana.
Prijatelj Ivan, Skrovlca pri Velikih Laščah.
 Rigler Fran, Dvapröce pri Velikih Laščah.
Selan Fran, Dobrunje pri Ljubljani.
 Šiřca Stanislav, Griže pri Celju. *R.*
 Škof Fran, Ljubljana.
 Vadnal Ljudovik, Borovnica.
 Vozlaček Vladimir, Ig pri Ljubljani.
 Zlatnar Fran, Godič pri Kamniku.
 Žitko Matija, Verd pri Vrhniki.

Med šolskim letom so izostali :

Burnik Josip, Idrija.
 Kebč Matej, Dolenje jezero pri Cerknici.
 Kolenc Alojzij, Čemšenik.
 Nagode Josip, Divača.
 Palik Alojzij, Velike Žablje. *R.*
 Rakovec Ivan, Fara.

II. b. razred.

Bolka Fran, Cerklje.
 Česen Anton, Vipava.
 Delacorda Ivan, Ljubljana.
 Delac Edvard, Ljubljana.
 Dolgan Josip, Košana.
 Fajdiga Rudolf, Lože pri Vipavi.
Hladnik Fran, Idrija.
 Hočevar Ivan, Velike Lašče.
 Jereb Fran, Verd pri Vrhniki.

Jerin Albert, Zagorje ob Savi.
 Jesenko Stanislav, Ljubljana.
 Jež Fran, Vipava.
 Korče Josip, Cerknica.
 Keržič Ivan, Ljubljana.
 Koželj Damijan, St. Gothard.
 Koželj Ludovik, St. Gothard.
 Kraševc Andrej, Podstrmec pri Vel. Laščah.
 Lapajne Vinko, Idrija.

Lončar Fran, Ljubljana.
 Ogrinc Alojzij, Grahovo pri Cerknici.
 Pozenel Karol, Rakitnik pri Postojni.
 Pregelj Josip, Polje pri Colu nad Vipavo.
Prudič Anton, Cerknica.
 Ravnikar Josip, Ljubljana.
 Rovšek Ludovik, Gaberje pri Moravčah.
 Schmutz Karol, Vipava.
 Semič Alojzij, Spodnja Šiška.
 Sevšek Anton, Podpeč pri Dobropoljah.
 Starman Fran, Veliki Otok pri Postojni.
 Šinkovec Ivan, Idrija.

Šraj Ivan, Železniki. *R.*
 Tavželj Fran, Zdenska vas pri Dobropoljah.
 Teran Fran, Jelšane v Istriji.
 Tomazič Ivan, Moste pri Ljubljani.
 Tratnik Fran, Idrija.
 Trost Friderik, Vodice.
 Uran Ivan, Ljubljana.
 Vadnal Fran, Borovnica.

Med šolskim letom sta izostala:

Ličan Fran, Ilirska Bistrica.
 Zvokelj Rafael, Vrhpolje pri Vipavi.

III. a. razred.

Blaž Karol, Ljubljana.
 Boštjančič Leopold, Smrje pri Ilir. Bistrici.
 Brezovar Matija, Sv. Martin pri Labinu v Istriji.
Cankar Izidor, Šid v Slavoniji.
 Dolenc Janez, Repnje.
 Erjavec Anton, Brod pri Št. Vidu nad Ljubljano.
 Ferenčak Martin, Sela pri Brežicah. *R.*
 Goljar Fran, Trata pri Ljubljani.
 Grebenc Oton, Radeče pri Zidanem mostu. *R.*
 Hladnik Ivan, Črni Vrh pri Idriji.
 Juvan Alojzij, Vače.
 Kastelic Peter, Ljubljana.
 Klemenc Fran, Zalog. *R.*
 Kovač Fran, Ljubljana.
 Ladiha Ludovik, Trebnje.

Lončar Karol, Ljubljana.
 Mesec Andrej, Stara Vrhnika.
 Ogrinc Fran, Žlebič pri Ribnici.
Osana Josip, Ljubljana.
 Ravnikar Janez, Ljubljana.
 Ržen Vinko, Ljubljana.
 Schiffrer Albin, Zabunica. *R.*
 Skvarča Fran, Slavina.
 Starč Bruno, Kranj.
 Šiška Janez, Hrastje pri Ljubljani.
 Tavzes Karol, Idrija.
 Verhovec Ivan, Horjul.
 Virant Josip, Tolmin.
 Zabkar Karl, Radeče pri Zidanem mostu. *R.*

Med šolskim letom je izostal:

Malavašič Ignacij, Vrhnika.

III. b. razred.

Agneletto Josip, Trsek na Primorskem.
 Bizjak Fran, Sanabor pri Vipavi.
Bončina Fran, Spodnja Idrija.
 Borštnik Bogoslav, Banja Loka pri Kočevju.
 Česnik Ivan, Sanabor pri Vipavi.
 Fegic Bogomir, Ajdovščina na Primorskem.
 Gostič Anton, Ljubljana.
 Grušen Karol, Godovič.
 Jere Fran, Iška Loka. *R.*
 Kandare Albin, Ljubljana.
Karlin Ivan, Kranj.
 Kordiš Ivan, Travnik pri Loškem potoku.
 Maračić Niko, Nova Baška na Primorskem.
 Nečima Aleksander, Kamnik.
 Rupnik Matej, Idrija.

Schiffrer Egidij, Ljubljana.
 Sitar Ivan, Ljubljana.
 Stefin Edvard, Zalog pri Postojni.
 Tomšič Fran, Ilirska Bistrica.
 Vertačnik Alojzij, Vič. *R.*
 Žagar Ivan, Ljubljana.
 Žnidaršič Josip, Mramorovo pri Rakeku.

Med šolskim letom so izostali:

Koss Maks, Podsreda na Štajerskem.
 Mihelič Anton, Dane pri Ribnici.
 Odlasek Josip, Braunau na Gorenjem Avstrijskem. *R.*
 Zabukovec Ivan, Randol pri Krki.
 Zaletel Janko, Ljubljana. *R.*

IV. razred.

Auser Vinko, Bohinjska Bela. *R.*
 Bešter Ivan, Kropa.
 Bevc Anton, Pečice pri Sv. Križu na Dolenskem.
 Bren Fran, Rovišče pri Št. Lambertu.
Čuha Viktor, Hrušica pri Ljubljani.
 Černe Ivan, Ljubljana.
 Čok Ivan, Lonjer na Primorskem.

Dimnik Martin, Jarše ob Savi.
 Fatur Jakob, Zagorje pri St. Petru.
 Gabrovšek Ivan, Godovič.
 Goli Alojzij, Ljubljana.
 Gregorka Karol, Ljubljana.
 Holec Peter, Spodnja Šiška.
 Jeralla Fran, Budimpešta.
 Jerman Anton, Ljubljana.

Kcel Ivan, Trzin.

Košenina Ivan, Koseze nad Ljubljano.

Kuster Ivan, Gaberje na Štajerskem.

Lavrič Josip, Gora pri Sodražici.

Ledenik Alfred, Ljubljana. *R.*

Likar Anton, Idrija.

Lončar Fran, Zagreb.

Lovšin Anton, Hrovača pri Ribnici.

Magajna Fran, Dolenje Vreme.

Miglautsch Ivan, Idrija.

Močnik Ernest, Idrija.

Novak Ivan, Rozore pri Dobrovi.

Novak Viktor, Spodnja Šiška.

Oblak Valentin, Horjul.

Perhavec Alojzij, Divača.

Perič Ludovik, Borovnica.

Polak Venceslav, Vevče.

Potočnik Bogomir, Domžale.

Samsa Ivan, Gora pri Sodražici.

Selan Fran, Prežganje.

Srebotnjak Fran, Metlika.

Stritar Albin, Zagorje.

Svetlič Ivan, Ljubljana.

Šabec Karol, Selce pri Št. Petru.

Šmuc Rudolf, Ljubljana.

Šušteršič Ernest, Ljubljana.

Tomec Ernest, Fara pri Blokah.

Tomec Valentin, Moravče.

Tomsič Josip, Poreč na Primorskem.

Velkaverh Josip, Studo pri Domžalah.

Vodenik Ivan, Dobrnež pri Konjicah na Štajerskem.

Vovk Alojzij, Goče pri Vipavi.

Ženko Fran, Spodnja Šiška.

